

Střídavá péče v soudní praxi

Bc. Vendula Plšková

Diplomová práce
2015

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně

Fakulta humanitních studií

Ústav pedagogických věd

akademický rok: 2014/2015

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Bc. Vendula Plšková**
Osobní číslo: **H130010**
Studijní program: **N7507 Specializace v pedagogice**
Studijní obor: **Sociální pedagogika**
Forma studia: **kombinovaná**

Téma práce: **Střídavá péče v soudní praxi**

Zásady pro vypracování:

Studium odborné literatury.

Vymezení pojmů a teoretických východisek z oblasti rodičovské odpovědnosti zaměřené na střídavou péči.

Příprava metodiky výzkumné části.

Realizace kvantitativního výzkumu pomocí obsahové analýzy dokumentů.

Zpracování a vyhodnocení získaných dat, včetně jejich interpretace.

Prezentace výsledků výzkumu, jejich shrnutí a doporučení pro praxi.

Rozsah diplomové práce:

Rozsah příloh:

Forma zpracování diplomové práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

CHRÁSKA, Miroslav, 2007. Metody pedagogického výzkumu: základy kvantitativního výzkumu. Praha: Grada, 265 s. ISBN 978-80-247-1369-4.

MATĚJČEK, Zdeněk, 1994. O rodině vlastní, nevlastní a náhradní. Praha: Portál, 100 s. ISBN 80-85282-83-6.

NOVÁK, Tomáš, 2013. Střídavá péče o dítě: zájem dítěte především. Praha: Portál, 168 s. ISBN 978-80-262-0342-1.

PLECITÝ, Vladimír et al., 2009. Základy rodinného práva. Plzeň: Aleš Čeněk, 140 s. ISBN 978-80-7380-139-7.

SMUTKOVÁ, Lucie, 2007. Sociální práce s rodinou. Hradec Králové: Gaudeamus, 108 s. ISBN 978-80-7041-069-1.

Vedoucí diplomové práce: **Mgr. Eva Machů, Ph.D.**

Ústav školní pedagogiky

Datum zadání diplomové práce: **7. ledna 2015**

Termín odevzdání diplomové práce: **17. dubna 2015**

Ve Zlíně dne 7. ledna 2015

doc. Ing. Anežka Lengálová, Ph.D.
děkanka

Mgr. Jakub Hladík, Ph.D.
ředitel ústavu

PROHLÁŠENÍ AUTORA DIPLOMOVÉ PRÁCE

Beru na vědomí, že

- odevzdáním diplomové práce souhlasím se zveřejněním své práce podle zákona č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, bez ohledu na výsledek obhajoby ¹⁾;
- beru na vědomí, že diplomová práce bude uložena v elektronické podobě v univerzitním informačním systému dostupná k nahlédnutí;
- na moji diplomovou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, zejm. § 35 odst. 3 ²⁾;
- podle § 60 ³⁾ odst. 1 autorského zákona má UTB ve Zlíně právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- podle § 60 ³⁾ odst. 2 a 3 mohu užít své dílo – diplomovou práci - nebo poskytnout licenci k jejímu využití jen s předchozím písemným souhlasem Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše);
- pokud bylo k vypracování diplomové práce využito softwaru poskytnutého Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně nebo jinými subjekty pouze ke studijním a výzkumným účelům (tj. k nekomerčnímu využití), nelze výsledky diplomové práce využít ke komerčním účelům.

Prohlašuji, že

- elektronická a tištěná verze diplomové práce jsou totožné;
- na diplomové práci jsem pracoval samostatně a použitou literaturu jsem citoval. V případě publikace výsledků budu uveden jako spoluautor.

Ve Zlíně 17.2.2015

Kučala P

¹⁾ zákon č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, § 47b Zveřejňování závěrečných prací:

(1) Vysoká škola nevydělečně zveřejňuje disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce, u kterých proběhla obhajoba, včetně posudků oponentů a výsledku obhajoby prostřednictvím databáze kvalifikačních prací, kterou spravuje. Způsob zveřejnění stanoví vnitřní předpis vysoké školy.

(2) *Disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce odevzdané uchazečem k obhajobě musí být též nejméně pět pracovních dnů před konáním obhajoby zveřejněny k nahlázení veřejnosti v místě určeném vnitřním předpisem vysoké školy nebo není-li tak určeno, v místě pracoviště vysoké školy, kde se má konat obhajoba práce. Každý si může ze zveřejněné práce pořizovat na své náklady výpisy, opisy nebo rozmnoženiny.*

(3) *Platí, že odevzdáním práce autor souhlasí se zveřejněním své práce podle tohoto zákona, bez ohledu na výsledek obhajoby.*

2) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 35 odst. 3:

(3) *Do práva autorského také nezasahuje škola nebo školské či vzdělávací zařízení, užije-li nikoli za účelem přímého nebo nepřímého hospodářského nebo obchodního prospěchu k výuce nebo k vlastní potřebě dílo vytvořené žákem nebo studentem ke splnění školních nebo studijních povinností vyplývajících z jeho právního vztahu ke škole nebo školskému či vzdělávacímu zařízení (školní dílo).*

3) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 60 Školní dílo:

(1) *Škola nebo školské či vzdělávací zařízení mají za obvyklých podmínek právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla (§ 35 odst.*

3). *Odpírá-li autor takového díla udělit svolení bez vážného důvodu, mohou se tyto osoby domáhat nahrazení chybějícího projevu jeho vůle u soudu. Ustanovení § 35 odst. 3 zůstává nedotčeno.*

(2) *Není-li sjednáno jinak, může autor školního díla své dílo užít či poskytnout jinému licenci, není-li to v rozporu s oprávněnými zájmy školy nebo školského či vzdělávacího zařízení.*

(3) *Škola nebo školské či vzdělávací zařízení jsou oprávněny požadovat, aby jim autor školního díla z výdělku jím dosaženého v souvislosti s užitím díla či poskytnutím licence podle odstavce 2 přiměřeně přispěl na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložily, a to podle okolností až do jejich skutečné výše; přitom se přihlédne k výši výdělku dosaženého školou nebo školským či vzdělávacím zařízením z užití školního díla podle odstavce 1.*

ABSTRAKT

Diplomová práce je tematicky zaměřena na jednu z forem úpravy rodičovské odpovědnosti k nezletilému dítěti, a to na střídavou péči. Cílem je zmapovat okolnosti ovlivňující rozhodování soudu o nařízení tohoto typu péče nezletilým dětem.

Klíčová slova: rodina, dítě, rozvod, střídavá péče

ABSTRACT

The thesis is thematically focused on one of the form of modification of parental responsibility for a minor child, on custody care. The aim is to map the factors affecting the court's decision on the regulation of this type of care to minor children.

Keywords: family, child, divorce, custody care

Děkuji Mgr. Evě Machů, Ph.D. za odborné vedení, řadu cenných připomínek a rad při zpracování mé diplomové práce.

„Šťastný je ten, kdo našel štěstí v rodině.“

Lev Nikolajevič Tolstoj

Prohlašuji, že odevzdaná verze diplomové práce a verze elektronická nahraná do IS/STAG jsou totožné.

OBSAH

ÚVOD	10
I TEORETICKÁ ČÁST	12
1 RODINA	13
1.1 TYPY A FUNKCE RODIN	14
1.2 RODIČOVSKÁ ROLE.....	15
1.3 SOUČASNÁ RODINA	17
1.4 ROZPAD RODINY A REAKCE DÍTĚTE	18
1.4.1 Syndrom zavrženého rodiče	20
2 MANŽELSTVÍ A JEHO ROZVOD	22
2.1 FORMY MANŽELSTVÍ	22
2.2 ROZVOD MANŽELSTVÍ	23
2.2.1 Druhy rozvodu	24
2.3 NESEZDANÉ PÁRY	25
3 PÉČE O DĚTI NA DOBU PO ROZVODU	26
3.1 RODIČOVSKÁ ODPOVĚDNOST	27
3.2 FORMY POROZVODOVÉ PÉČE O DÍTĚ	28
4 STRÍDAVÁ PÉČE	31
4.1 STRÍDAVÁ PÉČE V JUDIKATUŘE	32
4.1.1 Judikatura Ústavního soudu ČR.....	34
4.2 STRÍDAVÁ PÉČE A JEJÍ REALIZACE	35
4.3 STRÍDAVÁ PÉČE A ŠKOLA	39
4.4 NÁZORY DĚTÍ NA STRÍDAVOU PÉČI.....	40
4.5 STRÍDAVÁ PÉČE V ZAHRANIČÍ	40
4.6 STATISTIKY A VÝZKUMY V OBLASTI STRÍDAVÉ PÉČE.....	42
II PRAKTICKÁ ČÁST	45
5 METODOLOGIE VÝZKUMU	46
5.1 VYMEZENÍ VÝZKUMNÉHO PROBLÉMU	46
5.2 VÝZKUMNÝ CÍL A FORMULACE HYPOTÉZ	46
5.3 DEFINOVÁNÍ PROMĚNNÝCH.....	48
5.3.1 Operacionalizace pojmů.....	49
5.4 METODA VÝZKUMU.....	49
5.5 ZPŮSOB ZPRACOVÁNÍ DAT.....	51
5.6 VÝBĚR VÝZKUMNÉHO SOUBORU	51
5.7 ETIKA VÝZKUMU	52
6 PREZENTACE VÝSLEDKŮ VÝZKUMU	53
6.1 VERIFIKACE HYPOTÉZ	59
7 SHRNUTÍ A INTERPRETACE VÝSLEDKŮ VÝZKUMU	69
7.1 VYMEZENÍ LIMITŮ VÝZKUMU	72
8 DOPORUČENÍ PRO PRAXI	74
ZÁVĚR	75

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY.....	77
SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK.....	81
SEZNAM TABULEK.....	82

ÚVOD

Společnost a její vnitřní uspořádání je odrazem dnešní doby, civilizačního vývoje a postupně se měnících hodnot. Zejména v souvislosti s významnými politickými a společenskými změnami probíhajícími po roce 1989 můžeme pozorovat některé negativní trendy, které zakládají společenskou objednávku na řešení výchovného prostředí pro děti u rozvedených či nefunkčních partnerských svazků. Příčinu můžeme spatřovat třeba v odklonu od tradičních křesťanských hodnot, v mnohem vyšší míře svobodného rozhodování, nebo také v omezení regulace lidského života ze strany státu.

Tato práce si neklade za cíl zjišťovat příčiny rozvodovosti uzavřených sňatků, naopak důkladně analyzuje jeden z možných způsobů porozvodového uspořádání, a to ve vztahu k vytvoření co nejlepšího výchovného prostředí pro dítě. Mají-li rodiče potřebu procházet další fází života odděleně, musí být současně eliminovány negativní důsledky takového rozhodnutí pro jejich potomky, zjednodušeně řečeno tedy nesmí být poškozeny zájmy dítěte a narušen jeho zdravý vývoj.

Není žádným tajemstvím, že v dobách minulých obecné soudy rigidně svěřovaly děti do výlučné péče matek. Změnu nechtěného přežitku částečně inicioval Ústavní soud, výrazně však napomohla revoluční legislativní úprava z konce devadesátých let minulého století, která do českého právního systému zavedla institut střídavé péče.

Pro právní předpisy upravující péči o dítě je charakteristický jeden základní rys – poskytují obecný návod, vymezují možnosti, ale bez individuálních a praktických poznatků posuzovaného případu téměř ztrácejí význam. Ani dokonalé teoretické znalosti právní úpravy neobstojí, neznáme-li skutečný obsah soudního spisu, nemáme-li přístup k výsledkům prováděných šetření, výpovědím zainteresovaných subjektů či dalším relevantním důkazům.

Zatímco soudní jednání je většinou veřejné, přístup do obsahu soudního spisu zůstává privilegiem úzkého okruhu osob spjatých se samotným řízením. Pro potřeby této práce byl zajištěn volný přístup ke spisům opatrovnického oddělení Okresního soudu ve Zlíně, díky čemuž mohla být provedena podrobná analýza spisového materiálu a detailně zmapována kontinuální cesta vedoucí k vydání konečného rozhodnutí.

Nezbytná teoretická část diplomové práce nám poskytne informace s daným tématem související. Vymezíme základní pojmy – rodinu, jakož i její typy a funkce, definujeme

rodičovskou roli otce i matky, současnou rodinu, její rozpad i reakce dítěte. Navážeme kapitolou zaměřenou na manželství a jeho rozvod, kde zmíníme formy manželství a druhy jeho rozvodu. V další kapitole se zaměříme na péči o děti na dobu po rozvodu, definujeme rodičovskou odpovědnost a jednotlivé formy porozvodové péče o dítě. Závěrečná kapitola je pak zaměřena na samotnou střídavou péči, zejména popis její právní konstrukce, seznámení se s předpoklady pro její realizaci, zejména jejími výhodami a limity. Část kapitoly je zaměřena i na názory dětí na tento typ péče, na realizaci tohoto typu výchovy v zahraničí, jakož i na statistiky a výzkumy z této oblasti.

V praktické části můžeme dohledat, hodnotit a vzájemně porovnávat jednotlivé aspekty, o kterých je rozhodováno v rámci soudního řízení. Cestu k vynesení konečného verdiktu tak sledujeme očima soudce. Faktem zůstává, že případy svěřeni dítěte do střídavé péče jsou rozhodovány několika soudci s individuálním náhledem na předložené důkazy. Nicméně při rozhodování v opatrovnické agendě můžeme vypořádat ustálené postupy a nahlédnutím pod pokličku soudní materie získat komplexní povědomí o aplikaci a zákonitostech střídavé péče. Je pouze na nás, zda pomocí výsledků realizovaného výzkumu pouze obohatíme své povědomí o dané problematice, nebo zda nabídnutý zdroj informací využijeme ve svém osobním či pracovním životě.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 RODINA

Rodina je nejstarší lidskou společenskou institucí. Vznikla v pradávných dobách nejen z přirozeného pudu pohlavního, který vede k plození a rozmnožování, ale především z potřeby své potomstvo chránit, učit a připravovat pro život. Má-li se dítě vyvíjet po duševní a charakterové stránce ve zdravou osobnost, užitečnou pro společnost, potřebuje vyrůstat ve stálém, citově příznivém a přijímajícím prostředí. Takovým životním prostředím by měla být především rodina. Tato má jedinečné a výsadní postavení v několika směrech. Má možnost ovlivňovat vývoj dítěte v jeho nejcitlivějších fázích, uspokojuje jeho psychické potřeby a je modelem mezilidských vztahů, které si dítě ponese dál do života. Pro dítě by měla znamenat základní životní jistotu. (Matějček, 1994, s. 15 – 17)

O rodině můžeme hovořit až tehdy, pokud se muži a ženě, jež spolu žijí, narodí dítě. Netvoří ji tedy lidé, kteří jen společně žijí v jednom bytě nebo spolu pouze vedou společnou domácnost. Netvoří ji ani manželské bezdětné páry, páry žijící spolu ve volném svazku bez dětí či páry, které spolu žijí mimo manželství. Rodina je založena na manželství nebo pokrevním příbuzenství. V neušším pojetí pak na trvalém spojení jednoho muže a jedné ženy. Její členové jsou spojeni společným soužitím, oboustrannou morální odpovědností a pomocí. (Veselá et al., 2003, s. 11 – 12)

Podle Smutkové (2007, s. 15) můžeme rodinu chápat „jako skupinu lidí spojených společným původem, manželstvím, nebo jiným právním vztahem jako je například adopce, jejíž členové se vzájemně (společensky, ekonomicky, psychologicky) podporují a shodně se identifikují jako jedna společenská jednotka. Rodina zároveň podléhá normám dané společnosti a společenským představám o rolích, které by měla naplňovat.“

Z hlediska jejího fungování ji lze dle Plaňavy (2000, s. 73) pojmut jako „strukturovaný celek (systém), jehož smyslem, účelem i náplní je utvářet relativně bezpečný, stabilní prostor a prostředí pro sdílení, reprodukci a produkci života lidí“.

Na rodinu lze nahlížet z různých úhlů pohledu, a to v závislosti na tom, jaké charakteristiky existence a fungování rodiny jsou pro nás významné. Může ji charakterizovat její postavení ve společnosti, počet jejích členů, charakter jejích vazeb na sociální okolí stejně jako struktura jejích výdajů a způsob participace na trhu práce. Definice rodiny se mohou měnit napříč různými společenskými a kulturními kontexty. (Smutková, 2007, s. 14)

1.1 Typy a funkce rodin

Existuje více různých typologií rodin, jak uvádí Sobotková (2001, s. 50 – 51), které jsou rozlišovány podle strukturálních a strategických vzorců. Typologie rodin slouží k utřídění velmi nepřehledné a proměnlivé oblasti, kterou představují. Za jednotlivými typy rodin bychom měli vidět neopakovatelnost a unikátnost každého rodinného systému. Mezi jednotlivými typy předpokládáme existenci řady nevyhraněných či přechodových a smíšených typů, takže většina rodin se v podstatě nedá zařadit pouze do jednoho určitého typu.

Smutková (2007, s. 20) uvádí, že nejčastější formou rodiny je u nás stále společenství ženy, muže a jejich biologických dětí, tzv. nukleární rodina. Vedle úplné rodiny je nejčastější formou domácnost ženy a dětí po rozvodu manželství. Další menšinové formy rodiny jsou např. samostatný rodič s dětmi, rodiny doplněné o nevlastního rodiče, třígenerační rodiny nebo nebiologické rodinné formy.

Z hlediska psychologie Špaňhelová (2010, s. 13) rozlišuje **rodinu nukleární**, do které patří otec, matka, děti a **rodinu širší**, kam patří širší příbuzenstvo, jakým jsou prarodiče, sestřenice, bratrance, strýcové a tety. Z hlediska typologického rozlišení rodin Smutková (2007, s. 21) pak hovoří o rodině:

- **orientační** – ve které jedinec vyrůstal,
- **prokreační** – kterou jedinec sám založil,
- **funkční** – jež plní všechny společností požadované funkce, a to jak ve vztahu ke svým členům, tak i ke vztahu společnosti,
- **dysfunkční** – která náležitě neplní své funkce a neuspokojuje potřeby svých členů.

Dále hovoří o rodině **úplné** a **neúplné**, **klinické** a **neklinické**, **vlastní** a **nevlastní**.

Základní funkcí rodiny je bezpochyby reprodukce lidského rodu, která nezahrnuje jen početí a porod, ale celou plejádu úkolů a činností, které shrnujeme pod pojmy reprodukce a produkce života. (Plaňava, 2000, s. 74)

Z hlediska sociální psychologie platí dle Špaňhelové (2010, s. 12) tyto základní funkce rodiny:

- **biologicko-reprodukční** – rodiče mají plodit děti,

- **ekonomicko-zabezpečovací** – rodina se stará o to, aby děti byly ekonomicky zabezpečeny do té míry, jak je to pro ni možné,
- **emocionální** – rodina by měla dítě emočně zabezpečovat, sdílet s ním pocity, pomáhat mu je vyjadřovat, dávat je najevo a zahrnout jej láskou,
- **socializačně-výchovná** – vychovávat děti k tomu, aby si byly jisté v prostředí, ve kterém se pohybují, dovedly se připravit na své fungování mezi jinými dětmi a ve společnosti druhých dospělých.

Na základě hodnocení funkčnosti rodiny a jejích poruch ve vztahu k dítěti definuje Smutková (2007, s. 27 – 28) čtyři pásma funkčnosti rodiny:

1. **funkční rodina** – bez narušení, je schopna zabezpečit dítěti dobrý vývoj,
2. **problémová rodina** – vyskytují se poruchy některých jejích funkcí, které však vážněji neohrožují rodinný systém a vývoj dítěte v něm a rodina je schopna řešit své problémy sama nebo s pomocí jiných,
3. **dysfunkční rodina** – vyskytují se vážnější poruchy některých nebo všech rodinných funkcí, které ji bezprostředně ohrožují jako celek, zejména vývoj dítěte a rodina potřebuje soustavnou pomoc ze strany odborníků,
4. **afunkční rodina** – poruchy v rodině jsou natolik závažné, že již přestává plnit svou úlohu a vážně ohrožuje samotnou existenci a zdraví dítěte, které musí být z tohoto důvodu umístěno mimo rodinu.

1.2 Rodičovská role

Dítě přináší do rodiny radost z toho, že rodiče mají pokračovatele rodu. Toho, komu mohou předat své zkušenosti, poznatky a svůj přístup k životu. Do rodičovského soužití dítě vnáší možnost rodiči, aby se postaral a možnost jeho osobního růstu. Dále do rodiny vnáší nemožnost nudit se, nové postřehy a situace, nové myšlenky, což všechno rodiče obohacuje. Také rodičům přináší pocit větší odpovědnosti. Do rodičovského soužití též vnáší pocit blízkosti a naplnění. Rodič již není sám a má někoho dalšího, komu může předat, co umí a zná. (Špaňhelová, 2010, s. 26 – 27)

V rodičovském soužití je ve vztahu k dítěti důležitá především jednota, zejména v raném věku dítěte, kdy mu přináší jistotu. Na začátku pubertálního věku si dítě dělá úsudky samo, a to podle svých zkušeností, které v životě má, dle svého rozumového smýšlení,

schopností, temperamentu a charakteru. Také i podle toho, v jakém prostředí a s jakými lidmi vyrůstá. Mnohdy je nejednota ze strany rodičů dítětem využívána a zneužívána, proto je v rodičovském vztahu velmi důležitá. Další věci, které dítě vnímá často a beze slov je láska a respekt. Láska vnímá, kdy má pomoci, udělat druhému radost, pomůže druhému rodiči. Respekt pak znamená určitou úctu rodičů navzájem. (Špaňhelová, 2010, s. 22 – 23)

Role matky

Špaňhelová (2010, s. 17 – 19) uvádí, že matka dává dítěti především dar přijetí. Když nosí dítě ve svém lůně, tak neví, jaké bude, nezná jeho vlastnosti, temperament ani charakter. Dalším prvkem vnášeným matkou do vzájemného soužití s dítětem je její láska k němu, jistota, ochrana dítěte před záhadami života a prožitek vzájemné komunikace. Dítě si odnáší model ženské role do svého dalšího života. Pokud je dítětem dívka, odnáší si ho v tom smyslu, že se podle něj do budoucna chová. Dospělé ženy mají často zkušenost, že i když nechtěly něco přijmout z role své matky, v jejich chování se to objeví. Pokud je dítětem chlapec, pak si odnáší tento vzor chování v tom smyslu, že si dle tohoto příkladu vybírá v určitém slova smyslu svou ženu. Částečně jsme podobní jako naši rodiče, jelikož jsme toho spoustu zdědili z hlediska genetiky, prožili jsme s nimi spoustu let v jedné domácnosti, a proto si odnášíme model toho, jací byli a jak se chovali.

Role otce

Ve většině případů je role otce v rodině trochu odlišná než role matky. Otec neprožije s dítětem tolik času jako matka, protože se více věnuje pracovním záležitostem. Dává dítěti čas, aby jej poznalo a mohlo s ním prožít různé situace. Důležitý je i čas, který spolu prožijí pasivně, kdy nejsou ve vzájemném přímém kontaktu, ale kdy dítě vidí a vnímá, co otec dělá a jak se chová k matce. Dále otec dítěti poskytuje ochranu, kterou dítě vnímá k němu i k celé rodině. Jeho rozhodnost přináší dítěti jistotu do jeho vnitřního prožívání. Stejně jako u matky, tak i u otce je důležitá láska ve vztahu k dítěti i komunikace s ním. I podle role otce si dítě vytváří vzor pro svůj protějšek. Pro chlapce je důležité, aby poznal a identifikoval se s tím, co otec dělá či naopak si uvědomil, co nechce dělat v budoucnu tak jako on až sám bude partnerem či otcem. Pro dívku je pak otec tím, podle kterého si vybírá svého partnera do budoucna, samozřejmě mnohdy nevědomky

a do určité míry. Otec je v rodině také oporou a podporou pro matku. Pro dítě je velmi důležité, aby vidělo, zda je otec v jednotě v rámci výchovných postupů spolu s matkou. (Špaňhelová, 2010, s. 20 – 21)

1.3 Současná rodina

Ideál rodiny se dvěma rodiči není v reálném životě vždy naplňován, ale přesto má svůj stálý význam. Kvalitní vztah mezi rodiči je modelem, podle kterého se děti učí vytvářet své budoucí vztahy, a proto by děti měly vnímat cit, podporu a spolupráci v rodině, jakož i dobré vztahy rodiny se širším okolím. Pokud však dojde k rozvodu, nemusí to nevyhnutelně znamenat trvalý handicap pro vývoj dítěte. (Sobotková, 2001, s. 134)

Rodinný život se za poslední tři desetiletí dramaticky změnil ve většině zemí Evropy. Životní uspořádání a rodinné zkušenosti dětí postihly demografické, sociální i ekonomické změny. Děti se nyní rodí do rozlišných rodinných podmínek a mají větší zkušenosti s přeměnou jednoho rodinného typu na druhý, než jak tomu bylo v předešlých desetiletích. Změnou charakteru vztahů a rozlišnosti rodinných typů se zvyšuje rozpad rodin a zvyšuje se počet jedinců, kteří žijí sami. (Jensen, McKee, 2003, s. 15)

Dnešní rodina prošla řadou změn. Podle Špaňhelové (2010, s. 11 – 12) se vyznačuje těmito znaky: růst zaměstnanosti mužů a žen, nárůst vzdělanosti žen, stírání rozdílů mezi ženskou a mužskou rolí, omezení časového prostoru kontaktů rodičů a dětí, migrace obyvatel z venkova do měst nebo satelitních městeček a velký technický rozvoj, kterým se omezují lidské vztahy.

Z porovnání minulosti se současností lze zaznamenat dle Plaňavy (2000, s. 129 – 131) několik posunů a změn vztahujících se k soužití v manželství a rodinách. Jsou pozorovatelné zejména v posledních desetiletích. Svě impulsy mají většinou někdy kolem rozhraní 19. a 20. století. Jednou z nejvýznamnějších změn jsou proměny a labilizace ženské a mužské role. Z demografických dat, sociologických a sociálně-psychologických studií a reflexí poradensko-terapeutické empirie lze vydedukovat několik posunů a změn, mezi které uvádí:

- **prodloužení období mládí a dospívání** - zvýšil se interval mezi biologickou schopností zplodit dítě a sociálně-psychologickou připraveností k rodičovství a též se prodloužilo období mezi biologicko-psychologickou a ekonomicko-profesní dospělostí, kdy ukončení profesní přípravy a ekonomická

schopnost založit a zabezpečit materiálně rodinu nastupují později a tím se prodlužuje doba finanční závislosti na rodičích,

- **rozšíření a dostupnost antikoncepce** - odráží se v tom, že sexuální kontakty se oddělily od početí,
- **legitimizace předmanželského i mimomanželského sexu** - u stále většího počtu populace přestaly či přestávají být sexuálně-erotické kontakty něčím podezřelým a zapovězeným,
- **menší závaznost manželského svazku** - v posledních desetiletích narostl počet rozvodů, kdy tento již není neobvyklý ani ostrakizovaný, jak tomu bylo u dřívějších generací,
- **změny v očekávání, akcent na osobní uspokojení a zvýšení nároků na osobní spokojenost** - mladí lidé se dnes sblížují, spávají spolu a berou na základě citové náklonnosti,
- **akcent na lidská práva** - od časů renesance, výrazně od začátku 20. století a nejvýrazněji v současnosti, jsme svědky úsilí i zápasu za nejrůznější lidská práva.

Plaňava (2000, s. 131 – 132) dále uvádí, že jednotlivá práva se mohou střetávat i vylučovat. Každý jedinec má právo mít děti, aniž by musel žít v manželství s osobou opačného pohlaví. Děti mají právo na oba rodiče. Společenská pravidla a normy regulující jednání se rozvolnily a nadále rozvolňují. Dnes je akceptováno to, co pro naše prarodiče bylo nepřijatelné. Rovněž se pozměnily hodnotové orientace a žebříčky hodnot. Jsou jiné akcenty i preference než dříve. Načrtnuté změny a posuny se pak odráží v rodinách i manželstvích.

1.4 Rozpad rodiny a reakce dítěte

Rozchod nebo rozvod rodičů je pro dítě, jak uvádí Špaňhelová (2010, s. 72), velmi náročnou životní situací. Dítě si prožilo určitou dobu, kdy žilo s oběma rodiči, oba jej mají rádi, starají se o něj a podílejí se na jeho péči. Určitým způsobem si dítě zvyklo, že se v rodině vyskytuje jak matka, tak i otec.

Důvodem rozpadu rodiny může být zejména to, že rodiče často nemohou najít společnou řeč. Nemohou se např. dohodnout na tom, kdo vyzvedne dítě ze školy, kdo dá peníze na zaplacení nájemného, jak budou trávit svůj volný čas, nepodílí se na přípravě dítěte

do školy, netěší se na sebe atd. Tyto stavy rodičů se pak mohou projevit ve vzájemném sporu, v hádce. Tento spor může přerůst i do stavu, kdy rodič křičí i na dítě. U dítěte pak hádka rodičů způsobuje nejistotu, obavu, strach, pocit úzkosti a samoty, vztek, nerozhodnost, pláč a otázky. Hádky se v rodičovském soužití stávají. Dítě získá zkušenost, že oba rodiče nejsou stejní a má také zkušenost, co s tím rodiče udělají. Rozdílnost v psychickém vnímání hádky tvoří i ta skutečnost, kolik je dítěti let, jak často se setkává s hádkou, jakého je samo temperamentu a charakteru. Dítě by mělo být vždy informováno o tom, co se stalo nebo co se děje. Také pokud je nálada dítěte po hádce jiná, než na jakou je rodič zvyklý, má se ho zeptat, co tuto jinakost způsobilo. Mohlo se stát, že rodič si nebyl vědom toho, že jej dítě slyší a ono přesto hádku nebo její část slyšelo. (Špaňhelová, 2010, s. 29 – 31)

Špaňhelová (2010, s. 46 – 53) uvádí několik reakcí dítěte na rozchod nebo spory mezi rodiči. Jsou jimi lež, drobné krádeže, lhostejnost, útěk dítěte z domova nebo pocit dítěte, že se cítí vinno. Kromě těchto reakcí autorka dále uvádí, že se u dítěte mohou projevit speciální projevy, které jsou spojeny se somatickými prvky. Rodič má najednou zkušenost, že si dítě začne stěžovat na bolesti břicha nebo hlavy, je mu na zvracení, a pokud přijde k lékaři, pak je vyšetření negativní. Tyto projevy se ve většině případů stávají, když se něco děje a dítě tak na něco reaguje a chce dát svým projevem najevo, že má strach, jak vše dopadne a v pozdějších chvílích tak může reagovat i na to, že má odejít od jednoho rodiče k druhému.

Warshak (1996, s. 44 – 45) uvádí, že ne každé dítě reaguje stejným způsobem, ale jisté symptomy stresu se objevují často. V reakci na odloučení rodičů děti cítí zlost, zmatenost a obavy. Malé děti často prochází regresí, jako reakcí na stres z odloučení a rozvodu rodičů. Chování dětí se stává méně zralým a může se objevit například noční pomočování či dumlání palce. Jako kdyby se chtěly vrátit k dřívějšímu období života, kdy se cítily bezpečněji. Novák (2012, s. 20) uvádí, že u batolat je zaznamenáno více projevů denního a nočního strachu. U dětí předškolního věku je pak zaregistrován vyšší výskyt směsi agresivity, sebeobviňování a panovačnosti. Předškoláci a mladší školáci mají tendenci obviňovat z rozpadu rodiny sebe sama. Věk od osmi let až do puberty je pak časem střídavého obviňování rodičů.

Traduje se, že problémy dívek vrcholí spíše v době před rozvodem a v časech rozvodových bojů. U chlapců pak až po čase, tedy po rozvodu, ale to často i překvapivě dlouho. (Novák, 2000, s. 16)

Některé děti chovají naději, že se jejich rodiče znovu sblíží. Rozvod sice rodičům nabízí druhou možnost, ale pro většinu dětí se rozvodem dá do pohybu řada nevídaných změn, které jsou překážkou jejich štěstí. Jedna z jistot, se kterou dítě počítá, je stálá přítomnost a ochrana obou rodičů. Rozvod jim tuto jistotu vezme a zanechá oprávnění k nedůvěře ve stálost lásky, což pak děti později handicapuje v životě, kdy si začínají vytvářet své vlastní vztahy. Asi pro 50 až 70 procent dětí nezanechává rozvod žádné viditelné jizvy na psychickém vývoji. Děti z rozvedených manželství mohou vynikat v řadě oblastí, avšak mohou v sobě nosit skryté problémy se sebehodnocením a mezilidskými vztahy, které se nemusí projevit po řadu let. (Warshak, 1996, s. 47)

Kromě rodičovského chování jsou i jiné faktory, které ovlivní reakci dítěte na rozvod jeho rodičů. Jde o jeho věk, temperament, ekonomické okolnosti a geografickou stabilitu rodiny. (Warshak, 1996, s. 62)

1.4.1 Syndrom zavrženého rodiče

Programování dítěte hravě zvládají tisíce rodičů. Nejčastěji se tak děje při rozvodových sporech o dítě, kdy výsledkem je trvalé poznamenání dítěte, hlavně poškození jeho psychického vývoje. Užívá se označení syndromu zavrženého rodiče, jež lze diagnostikovat podle několika kritérií. Jedním z nich je degradování jednoho rodiče a současně nekritické zidealizování rodiče druhého. Vystoupení takto zpracovaných dětí bývá emocionální a přesvědčivé. Vyslechnutí nezletilého dítěte před soudem může být významným podkladem pro rozhodování soudu pouze tehdy, žije-li dítě stále pohromadě s oběma rodiči. (Bakalář, Novák, Warshak, 2008, s. 9)

Tento syndrom poprvé použil americký dětský psychiatr Prof. Dr. Richard A. Gardner na počátku 80. let 20. století. Vyskytuje se zejména u dětí, které byly svědky soudních sporů o opatrovnictví mezi rodiči. Je definován jako porucha, projevující se tím, že dítě soustavně a nedůvodně odmítá, až systematicky nenávidí, jednoho z rodičů. Příčina je pak ve dvou faktorech. Jednak v manipulaci dítěte jedním z rodičů a také jako vlastní pokusy dítěte pomlouvati druhého rodiče za účelem nevědomé snahy přijmout postoje i způsob chování toho rodiče, se kterým dítě tráví většinu svého času. (Kde jsi táto, 2014)

Riziko ohrožení syndromem zavrženého rodiče je nejvyšší při výlučné péči jednoho rodiče, protože dítě nemá možnost vzdorovat vlivu toho rodiče, se kterým je v bezprostředním kontaktu. Tento rodič pak dítě přímo či nepřímo, vědomě i nevědomě formou prosazování svých názorů a postojů nutí, aby se za každou cenu přiklonilo na jeho stranu, a tím je

potlačován jeho svobodný názor. V rámci adaptace dítěte na nové prostředí a vlivem pudu sebezáchovy přejímá dítě názory a postoje onoho jediného rodiče. (Kde jsi táto, 2014)

2 MANŽELSTVÍ A JEHO ROZVOD

Manželství je trvalé společenství ženy a muže založené zákonem stanoveným způsobem, kdy jeho hlavním účelem je založení rodiny a řádná výchova dětí. Jedná se o společensky uznávaný typ svazku mezi mužem a ženou, kdy jejich vztah je považován za velmi blízký. (Veselá et al., 2003, s. 111) Manželství, jak uvádí Plecítý et al. (2009, s. 19 – 20), vzniká souhlasným prohlášením ženy a muže, kteří mezi sebou chtějí uzavřít manželství. Primárně má funkci biologickou a výchovnou. Jeho vznik je možný jen mezi osobami opačného pohlaví a jeho uzavření je postaveno na principu dobrovolnosti a uzavřeno ústním souhlasem.

Dle nového občanského zákoníku nemůže manželství uzavřít nezletilý, který není plně svéprávný. Nemůže jej také uzavřít osoba, jejíž svéprávnost byla omezena. Taktéž ji nemůže uzavřít osoba, která již dříve uzavřela manželství a ani osoba, která už dříve vstoupila do registrovaného partnerství či jiného obdobného svazku, který byl uzavřen v zahraničí a toto manželství či registrované partnerství uzavřené v zahraničí trvá. Dále nemůže být uzavřeno mezi předky, potomky a mezi sourozenci. (§ 672 – 675 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník)

2.1 Formy manželství

Plecítý et al. (2009, s. 25 – 29) uvádí dva druhy sňatků.

- **Občanský sňatek** - snoubenci učiní prohlášení o uzavření manželství před starostou, místostarostou či pověřeným členem zastupitelstva obce. Prohlášení musí být učiněno v přítomnosti zaměstnance místně příslušného matričního úřadu. Uzavírá se v místě určeném příslušným úřadem pro konání slavnostních obřadů. Uzavření manželství na jiném vhodném místě může povolit pouze matriční úřad. Dále je povinná přítomnost dvou svědků.
- **Církevní sňatek** - snoubenci se musí v první řadě obrátit na matriční úřad, od kterého musí získat osvědčení, že splňují požadavky zákona pro uzavření platného manželství. Uzavřít jej lze pouze před církví nebo náboženskou společností, která je státem registrovaná. Církev mohou požadovat, aby snoubenci byli jejich členy nebo alespoň jeden z nich. U druhého ze snoubenců se poté zpravidla žádá o výjimku. Tento druh sňatku je postaven na principu nerozlučitelnosti.

2.2 Rozvod manželství

Se vznikem manželství a jeho existencí je spjat i jeho zánik. Přírozeným zánikem manželství je úmrtí jednoho z manželů nebo prohlášení jednoho z manželů za mrtvého. Dalším způsobem jeho zániku je jeho rozvod. Příčiny mohou být jakékoli, vždy je však důsledkem selhání partnerů udržet po celou dobu života manželský svazek. (Veselá et al., 2003, s. 14) Podle Hrušákové (2001, s. 21) ve většině rozvodů nejde o jednu příčinu, proč manželství ztroskotalo, ale většinou jde o jejich souhrn a každá z nich, včetně časté nevěry, má někde svůj původ.

Podle našeho práva základním předpokladem pro zrušení manželství rozvodem je vážný rozvrat manželských vztahů, který neodčinitelně brání plnění společenského účelu manželství a obnovení manželského soužití. Je na soudu, aby zjistil příčiny, které tento stav manželských vztahů způsobily. K vážnému a hlubokému rozvratu manželství dojde tehdy, když manželství již není schopno plnit žádnou ze svých funkcí, neboť manželé spolu nežijí, nevedou společnou domácnost, nemají se již rádi, nepomáhají si, nejsou schopni společně vychovávat děti a není naděje na zlepšení tohoto stavu. (Dvořáková Závodská, 2002, s. 71)

Tabulky hlavních dlouhodobých důvodů manželského rozvratu dle Nováka (2012, s. 14 – 15) hovoří v posledních desetiletích tradičně zhruba takto: rozdílné názory na trávení volného času, nedostatek společných zájmů, rozdílné názory na práva a povinnosti v domácnosti, mimomanželský vztah partnera, rozpory ve finančním hospodaření, nespokojenost v intimním soužití, nedostatek tolerance, hrubé jednání partnera, rozdílné názory na výchovu dětí, žárlivost či charakterové vlastnosti partnera, závislost na alkoholu, nebo že partner nemůže mít děti.

Nejvíce manželství, jak uvádí Možný (2006, s. 223 – 224), se rozvádí ve třetím až pátém roce svého trvání, poté pravděpodobnost rozvodu klesá. Druhý, ale o něco slabší vrchol, přichází po deseti až dvanácti letech od sňatku. Poté platí, že čím déle manželství trvá, tím pravděpodobněji bude trvat i nadále. Městské populace se všude rozvádějí více než venkovské. Děti z rozvedených manželství mají o něco zvýšenou pravděpodobnost vlastního rozvodu. Je to ale silně ovlivněno věkem, kdy se rodiče rozvedli a pohlavím dítěte.

Řízení o rozvod manželství může být zahájeno jen na návrh jednoho z manželů. Soud tedy nemůže řízení zahájit bez návrhu. Příslušným je soud, v jehož obvodu měli manželé

poslední společné bydliště v České republice. Manželství pak zaniká dnem právní moci rozsudku o rozvodu. (Veselá et al., 2003, s. 146) Soud v rámci soudního řízení zkoumá, zda jsou splněny zákonné podmínky a poté rozvod buď povolí, nebo žalobu na rozvod manželství zamítne, protože pro rozvod neshledá patřičný důvod. (Hrušáková, 2001, s. 17)

K rozvodu u nás může dojít až po vyřešení vztahu rodičů k dětem. Musí být jasné, do jaké formy péče jsou děti svěřeny. V praxi dominuje svěření matce zhruba v poměru deset ku jedné. O svěření dítěte do péče usiluje výrazně méně otců než matek. Navíc některé návrhy otců na svěření dítěte do své péče jsou motivovány snahou udržet manželství či dokonce potrestat matku. Do roku 1998 byla jediným možným řešením výhradní péče jednoho z rodičů. (Novák, 2013, s. 15 – 16) Warshak (1996, s. 15) uvádí, že dvojice, která se pro rozvod rozhodne, má před sebou velkou řadu důležitých rozhodnutí, týkajících se dětí, a to zejména kde by měly žít, kdo za ně ponese odpovědnost a komu budou podle práva a zákonů svěřeny do výchovy.

2.2.1 Druhy rozvodu

Plecitý et al. (2009, s. 40 – 44) uvádí tři varianty rozvodu.

1. **Rozvod se zjišťováním příčin rozvratu (sporný rozvod)** – rozvodovým důvodem je rozvrat manželství, kdy musí jít o kvalifikovaný rozvrat takového charakteru, že nelze očekávat obnovení manželského soužití. Soudu se dle zákona ukládá, aby manžele vedl k odstranění příčin a usiloval o jejich smíření. Rozvrat se musí jevit jako neodčinitelný, nenapravitelný a neumožňující obnovení manželského soužití. Souhlas druhého manžela není třeba, manželství lze rozvést i proti jeho vůli.
2. **Rozvod bez zjišťování příčin rozvratu (nesporný rozvod)** – použití tohoto rozvodu je možné za podmínek, že manželství trvá nejméně jeden rok, manželé spolu minimálně šest měsíců nežijí a k návrhu na rozvod manželství se připojí druhý z manželů. Manželé musí soudu předložit písemné smlouvy s ověřeným podpisy upravující pro dobu po rozvodu vypořádání vzájemných majetkových vztahů, práva a povinnosti společného bydlení či vyživovací povinnost mezi manžely. Pokud jsou v manželství nezletilé děti, musí předložit také pravomocné rozhodnutí soudu o úpravě poměrů k nim.

3. **Ztížený rozvod** – platná právní úprava vymezuje jeho podmínky, a tedy, že existuje rozvrat manželství, jeden z manželů nesouhlasí s návrhem na rozvod, tento manžel se na jeho rozvratu porušením manželských povinností převážně nepodílel, rozvodem by mu byla způsobena zvlášť závažná újma, manželé spolu nežijí a mimořádné okolnosti svědčí pro zachování manželství. Pokud jsou tyto podmínky naplněny, soud manželství nerozvede. Soud musí dospět k závěru, že skutečně došlo k porušení manželských povinností. Zkoumá, zda byly porušeny a čím vinou. Zjišťují se podmínky jeho naplnění, zda došlo k hlubokému a trvalému rozvratu a nelze očekávat obnovení manželského soužití.

2.3 Nesezdané páry

V současné době přibývá počet případů, kdy spolu dva lidé žijí ve společné domácnosti bez uzavření sňatku. Náš právní řád nemá pro takovýto pár jednoznačné označení. Občanský zákoník užívá pojem domácnost, již tvoří fyzické osoby, které spolu trvale žijí a společně uhrazují náklady na své potřeby. (Dvořáková Závodská, 2002, s. 97)

Dvořáková Závodská (2002, s. 100) dále uvádí, že zákon o rodině nerozlišuje děti manželské a mimomanželské. U osob nesezdaných je třeba, aby rodiče před či po narození dítěte učinili souhlasné prohlášení před orgánem matriky nebo u soudu o tom, kdo je otcem očekávaného či již narozeného dítěte. Pokud spolu rodiče žijí a oba plní své povinnosti k nezletilému dítěti, pak není potřeba žádná zvláštní soudní úprava. Nežijí-li rodiče spolu, upraví soud i bez návrhu práva a povinnosti k nezletilému dítěti, zejména určí, komu bude dítě svěřeno do péče či rozhodne o společné nebo střídavé výchově a určí výši vyživovací povinnosti.

3 PÉČE O DĚTI NA DOBU PO ROZVODU

Rozhodování o poměrech dětí na dobu po rozvodu je pro rodiče zásadním rozhodnutím, často velmi bolestivým, neboť jím soud upravuje jejich práva a povinnosti k dítěti na dobu po rozvodu. Soud určí, komu bude dítě svěřeno do péče a jak má každý z rodičů přispívat na jeho obživu. Právě v tomto řízení se nejčastěji projevují negativní emoce. Návrh na úpravu poměrů k nezletilému dítěti či dětem na dobu po rozvodu manželství rodičů podává ten manžel, který se domáhá rozvodu manželství. V návrhu je třeba uvést osobní údaje obou rodičů i dětí a je třeba vylíčit skutkový vztah. Podání musí obsahovat návrh způsobu úpravy poměrů nezletilých dětí. Návrh na toto řízení se nezaplatňuje. Dále by měly být doloženy kopie rodných listů nezletilých dětí, kopie oddacího listu rodičů a kopie návrhu na rozvod manželství. (Dvořáková Závodská, 2002, s. 73)

Plecitý et al. (2009, s. 89 – 90) uvádí, že účastníkem řízení je navrhovatel a ti, o jejichž právech a povinnostech má být v řízení jednáno, tedy nezletilé děti a jejich rodiče. V řízení může dojít ke střetu zájmů rodiče a dítěte, proto nemůže být dítě svým rodičem či rodiči zastoupeno, i když jsou jeho zákonnými zástupci. Soud jmenuje ihned po zahájení řízení dítěti opatrovníka.

Soud musí mít na zřeteli, aby bylo naplněno právo dítěte na péči obou rodičů, udržování pravidelného osobního styku s nimi a pravidelné informace o dítěti. Musí vycházet také ze spolehlivě zjištěného skutkového stavu, kdo o dítě dosud řádně pečoval a staral se o jeho výchovu po stránce citové, rozumové, mravní i ekonomické. Dítě může být svěřeno do péče jen jednomu z rodičů nebo do výchovy třetímu subjektu, tedy příbuznému anebo do ústavní péče. Další možností je svěření dítěte do společné výchovy rodičů nebo do jejich střídavé výchovy. (Plecitý et al., 2009, s. 45) Soudy úzce spolupracují s orgány péče o děti. O vhodnosti a účelnosti opatření, která hodlá soud učinit, se tedy dotáže zpravidla uvedeného orgánu péče o dítě, orgánu obce, případně i dalších osob, jež jsou obeznámeny s poměry nezletilého. (Stavinohová, 1998, s. 143)

Soud při rozhodování o svěření dítěte do péče rodičů sleduje zejména zájem dítěte, především jeho schopnosti, vývojové možnosti a životní poměry rodičů. Přihlédne také k citové orientaci a zázemí dítěte, výchovným schopnostem rodičů, k emocionálním vazbám dítěte na sourozence či k hmotnému zabezpečení ze strany rodiče včetně jeho bytových poměrů. (Veselá et al., 2003, s. 143 – 144)

Začnou-li rodiče vést soudní spor o svěřeni dítěte, je to horší, než když se jeden z rodičů jednostranně rozhodne ponechat dítě u toho druhého. Bojující rodiče jsou posedlí důkazy o svých rodičovských kvalitách, že si vůbec nepovšimnou utrpení svého dítěte. Všimnou-li si, pak první impuls není dítěti ulevit, ale nastává konzultace rodiče s právníkem, jak by se případná potíže u dítěte dala použít jako munice u soudu. Někteří rodiče takto využívají potíže svých dětí, jiní takové potíže přímo vyvolávají. (Warshak, 1996, s. 174 – 175)

Soudy i oddělení sociálně-právní ochrany dětí mohou občanům s výraznými manželskými a výchovnými nesnázemi uložit absolvování manželské či rodinné terapie. Samozřejmě tato terapie je možná i tam, kde nejsou rodiče dlouhodobě neschopni dohody o řešení situace dítěte po rozvodu. Manželská psychoterapie se zaměřuje na partnerskou dvojici a její problémy a jejím cílem je dosažení manželského souladu. U rodinné terapie terapeut pracuje s celou rodinou. Hlavní pozornost je věnována vztahu rodičů a dětí, jakož i faktorům, které tyto vztahy narušují. Podporováno je to, co v rodině funguje, a to i třeba v rozvádějící se rodině. Naopak je možno ukázat, co nefunguje a fungovat nebude. (Novák, 2013, s. 153 – 154)

Právo dítěte být vyslechnuto v závažných jednáních, jež se ho týkají, a právo na vyjádření vlastního názoru, je dítěti u nás zajištěno Ústavou České republiky a zákony, které jsou součástí jejího ústavního pořádku i dalšími předpisy nižší právní síly. Řadí se sem i řízení před soudem péče o nezletilé ve věci svěřeni nezletilých do péče jednomu z rodičů při jejich rozvodu, anebo při rozchodu dosud nesezdaných párů, z jejichž soužití se narodily děti a o úpravě poměrů není rozhodnuto a rodiče nejsou schopni se dohodnout. U většiny případů si opatrovnický soudce udělá dostatečný obraz o výchovných předpokladech a schopnostech rodičů jak ze spisového materiálu včetně zprávy orgánu sociálně-právní ochrany dětí, tak výsledku obou rodičů, případně ze znaleckého posudku. Pokud o vyslechnutí soudem žádá samo nezletilé dítě, má soudce ze zákona povinnost jeho žádosti vyhovět. (Bakalář, Novák, Warshak, 2008, s. 13 – 14) Úmluva o právech dítěte přijatá v roce 1990 tvrdí, že je-li dítě dostatečně psychicky vyspělé, aby si svůj názor vytvořilo a posoudilo jeho dopad, má právo být vyslyšeno a na to, co sdělí, musí být brán ohled. (Novák, 2013, s. 18)

3.1 Rodičovská odpovědnost

Rodičovská odpovědnost náleží oběma rodičům. Rozhodující je, zda je fyzická osoba rodičem. Rodiče však nemusí být manželé. (Plecitý et al., 2009, s. 57) Veselá et al. (2003,

s. 177) uvádí, že „institut rodičovské zodpovědnosti obsahuje nejdůležitější práva a povinnosti rodiče k nezletilému dítěti a náleží pouze rodiči s plnou způsobilostí k právním úkonům“.

Rodičovská odpovědnost je souhrn práv a povinností při péči o nezletilé dítě, jeho zastupování a při správě jeho jmění. Tato odpovědnost náleží oběma rodičům. Nositelem rodičovské odpovědnosti se stává rodič jen na základě existence vztahu rodičovství, tedy bez ohledu na to, zda jsou rodiče manžely, zda spolu žijí či nežijí. Přiznat rodičovskou odpovědnost může soud i ve vztahu k péči o dítě i nezletilému rodiči, který dosáhl věku šestnácti let a má potřebné předpoklady pro výkon práv a povinností plynoucích z rodičovské odpovědnosti. Rodičovská odpovědnost náleží druhému rodiči, pokud jeden z rodičů nežije, není znám nebo nemá způsobilost k právním úkonům. K zásahu do rodičovské odpovědnosti je oprávněn pouze soud, který může její výkon pozastavit, omezit, případně může rodiče zbavit jeho rodičovské odpovědnosti k dítěti. (Veselá et al., 2003, s. 177 – 178)

Samotný výkon rodičovské odpovědnosti se mění v závislosti na věku dítěte a jeho potřebách. Pokud se změni poměry, může soud změnit rozhodnutí týkající se péče o nezletilé dítě. Rodiče jsou při výkonu rodičovské odpovědnosti povinni chránit zájmy dítěte, řídit jeho jednání a vykonávat nad ním dohled v rámci stupni jeho vývoje. (Veselá et al., 2003, s. 187) Jak uvádí Plecítý et al. (2009, s. 58), rodiče mají rozhodující úlohu při výchově dítěte, proto mají být svým osobním životem a chováním příkladem pro své děti. Špaňhelová (2010, s. 29) dodává, že rodičovství nelze zrušit. Rodičem je člověk až do své smrti.

3.2 Formy porozvodové péče o dítě

Pokud má být rozhodnuto o rozvodu manželství rodičů dítěte, soud musí nejdříve určit, jak bude každý z rodičů napříště o dítě pečovat, a to s ohledem na nejlepší zájem nezletilého dítěte. S tímto zřetelem se od souhlasného stanoviska rodičů soud odchýlí jen tehdy, pakliže to vyžaduje zájem dítěte. Soud vezme v úvahu nejen vztah dítěte ke každému z rodičů, ale také jeho vztah k sourozencům nebo i prarodičům. (§ 906 odst. 1 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník)

Při rozvodech stále ještě ve více než devadesáti procentech svěřuje soud dítě do péče matky. O zbytek se dělí otcové s ostatními příbuznými. Do své péče může otec dítě dostat

prakticky jen tehdy, pokud se prokáže, že matka je k výchově a péči o dítě neschopná. V poslední době si otcové dobývají většího uznání ve funkci vychovatelů a pečovatелů. I postoj soudu už nebývá vždy tak jednoznačný a přímočarý. (Matějček, 1994, s. 50)

Svěření dítěte do péče jednoho z rodičů

Každý se může dostat do rozvodové situace. Počet mužů, kteří jsou v takové situaci a chtějí, aby jim byly děti svěřeny do péče, pomalu roste. Rychleji také roste i počet mužů, kteří si to v zásadě nepřejí, ale manželce tím vyhrožují. (Novák, 2012, s. 29) Kult mateřství se v naší kultuře tak zakořenil, že většina soudů svěří dítě do péče otců jen v případě, kdy matka péči o děti hrubě zanedbává či je týrá. Zájem o svěřeni dětí do péče otce se obecně zvýšil, ale podíl dětí žijících s otci se podstatně nezměnil. Někteří rozvedení otcové nemají zájem plnit si svou rodičovskou povinnost a udržovat kontakt se svým dítětem. V dnešní době žije několik milionů rozvedených matek bez svých dětí. Buď se možnosti svěřeni dítěte do své péče dobrovolně vzdaly, anebo tuto možnost prohrály v soudních bojích. (Warshak, 1996, s. 17)

Společná péče rodičů

Pokud jsou oba rodiče způsobilí vychovávat dítě a mají o jeho výchovu zájem, pak může soud dítě svěřit do jejich společné výchovy, jestliže je to v jeho zájmu a budou-li tak zajištěny lépe jeho potřeby. U společné péče druhý rodič neztrácí po rozvodu právo rozhodovat o dítěti, třebaže dítě žije trvale s jedním z rodičů. I po rozvodu zůstávají druhému rodiči jeho rodičovská práva a povinnosti. Poměry dítěte zůstanou v podstatě stejné, jako kdyby k rozvodu manželství jeho rodičů nedošlo. Soudní praxe se přiklání ke stanovisku, že na tomto druhu péče by měli být rodiče dohodnuti. Nelze tedy takto rozhodovat proti vůli jednoho z rodičů. (Veselá et al., 2003, s. 144) Společná péče předpokládá, že rodiče, i třeba coby nesezdaní partneři, zůstávají v různých variantách společného soužití, např. že bydlí společně a v některých sférách spolu i hospodaří, což ale nemusí.

Nevymezuje se časové období, vše závisí na oboustranné dohodě a přátelském vztahu rodičů (Novák, 2013, s. 24). Oba rodiče mají odpovědnost za aktivity svých dětí. Fyzická

společná péče znamená, že pobyt dítěte v domově každého z rodičů je rovnoměrněji vyvážen a přibližuje se poměru jedna ku jedné. (Warshak, 1996, s. 149)

Svěření dítěte do péče jiné fyzické osoby než rodiče

Nemůže-li o dítě osobně pečovat žádný z rodičů ani poručník, může soud svěřit dítě do osobní péče jiného člověka, kdy toto rozhodnutí musí taktéž být v souladu se zájmy nezletilého dítěte. (§ 953 odst. 1 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník)

Nezletilé dítě může být svěřeno do péče jiné fyzické osoby než rodiče v případech, kdy rodičům v péči o dítě brání nějaké překážky a lze-li předpokládat, že se dítě bude moci po překonání těchto překážek do své rodiny vrátit. Tato osoba by měla skýtat záruku řádné výchovy dítěte a s jeho svěřením do své péče souhlasit. Příbuzenský vztah mezi fyzickou osobou, které je dítě svěřováno do péče a dítětem, je velmi žádoucí. Rozhodování o podstatných věcech týkajících se dítěte však zůstává rodičům, jakož jim zůstává zachována i vyživovací povinnost k dítěti. Tento druh péče zaniká dosažením zletilosti dítěte nebo rozhodnutím soudu z důvodu pominutí důvodů, díky nimž bylo dítě do tohoto typu péče svěřeno a dítě se vrací do své původní rodiny nebo z důvodu, že jiná osoba, které bylo dítě do péče svěřeno, řádně nevykonává své povinnosti. (Veselá et al., 2003, s. 204 – 205)

4 STRÍDAVÁ PÉČE

Další možností úpravy rodičovské odpovědnosti k nezletilému dítěti je střídavá péče. Tuto úpravu poměrů může soud aplikovat pouze tehdy, pokud jsou oba rodiče způsobilí dítě vychovávat a mají o jeho výchovu zájem. Úprava musí vycházet z dohody rodičů a jejich společné vůle a úsilí. Dále je bezpodmínečně nutné, aby spolu rodiče uměli komunikovat a spolupracovat. U střídavé péče je nezbytné, aby rodiče měli bydliště tak blízko u sebe, aby dítě mohlo navštěvovat stejnou školu, stýkat se se stejným okruhem kamarádů a aby se mohlo věnovat mimoškolním aktivitám. Nelze připustit, aby střídavá péče narušila studium dítěte nebo jeho sociální vazby. Tímto druhem výchovy se dítě svěřuje v určitém přesně vymezeném časovém období do výchovy jednoho rodiče a v dalším časovém období do výchovy rodiče druhého. Soud současně ve svém rozhodnutí vymezí práva a povinnosti obou rodičů v těchto střídajících se časových úsecích. (Dvořáková Závodská, 2002, s. 75 – 76)

V rámci střídavé péče dítě střídavě pobývá u každého z rodičů po určité časové období, kdy délka jeho pobytu je závislá především na jeho věku a vzdálenosti bydlišť obou rodičů. Zákon neupravuje její samotné časové ohraničení. V soudní praxi se nejčastěji stanovuje v týdenním nebo čtrnáctidenním intervalu. (Veselá et al., 2003, s. 144 – 145) Motejl et al. (2007, s. 48) taktéž uvádí, že zákon nikde neřeší, po jakých intervalech by se rodiče měli ve výchově střídát. V praxi převládá model po týdně, avšak soudy schvalují i dohody o střídavé péči po měsíci. Ke schválení dohody o střídavé péči v intervalu delším než měsíc by mělo být přistupováno s velkou ostražitostí.

Hrušáková (2001, s. 44 – 45) uvádí, že základním a nenahraditelným předpokladem fungující střídavé péče jsou přiměřené osobnostní rysy rodičů. Je u nich nezbytná normální struktura osobnosti s přinejmenším průměrnou a rozvodem nenarušenou schopností spolupráce s druhým rodičem. Dalším předpokladem úspěšnosti je skutečnost, že rodiče, včetně dítěte, si takové řešení skutečně přejí. Tento druh péče nemusí být vhodný pro každé dítě. Jsou děti neurotické, úzkostlivé, kde by střídavá péče i přes dobrou vůli rodičů mohla napáchat nedozírné škody na psychice dítěte. Rodiče by taktéž měli mít obdobné výchovné přístupy. Při stěhování mezi matkou a otcem nemůže dítě měnit školu a je třeba také dbát na nepřerušování jeho zájmových aktivit. Na stěhování dítěte by se měli rodiče dopředu dohodnout.

Můžeme si klást otázku, zda je střídavá péče vhodná pro každou rozvedenou rodinu. Hodně záleží na tom, jak se bývalí manželé dokáží dohodnout na péči o děti. Někdy funguje dobře a někdy jen tak napůl. (Novák, 2013, s. 13) Novák (2013, s. 82) dále uvádí, že některé ženy považují střídavou péči pro sebe i jejich dítě za zcela nepřijatelnou. Bojkot je pak intenzivní a přinejmenším taktický. Čím je postoj vyhraněnější, tím hůře se mění.

Někteří lidé vkládají ve střídavou péči naději jako ve spravedlivé a nekonfliktní řešení. Takové, které dítěti umožní, aby i nadále bylo vychováváno matkou i otcem, a které pak rodiče donutí spolu o dítěti vstřícně komunikovat. Jsou tací, kteří horují pro možnost tento typ péče nařídit. Jiní tvrdí, že bez dobrovolného souhlasu rodičů půjde jen o pokračování rozvodového boje o dítě. (Novák, 2013, s. 33) Podle současné právní úpravy není pro tento druh péče nezbytný souhlas obou rodičů, vůči čemuž vyjádřili rozpaky významní právní teoretikové i někteří soudci. (Novák, 2013, s. 22 – 23)

Psychology byla střídavá péče dosti dlouho považována za záležitost spornou, importovanou k nám z ciziny a v našich podmínkách obtížně realizovatelnou. Obdobný postoj zaujímali i klienti manželských poraden. Novela zákona o rodině umožnila vznik jak střídavé, tak i společné péče rozvedených rodičů o jejich děti, a to roku 1998. Tento přelomový rok již však patří historii. I dnes se objevují problematické postoje a úvahy otců usilujících o střídavou péči u svého potomka po eventuálním rozvodu. (Novák, 2013, s. 79 – 81)

Ne každý z rodičů je schopen vcítit se do psychiky svého dítěte. Jsou děti, které se velmi těžce přizpůsobují změnám prostředí. Jiné výrazně preferují jednoho z rodičů a s druhým si nerozumějí a střídání je pak pro ně obtížně přijatelné. Střídavá péče je vhodná nejdříve od předškolního věku. (Novák, 2013, s. 83) Pro dítě je zapotřebí v mnoha směrech postupovat pomalu a zkoušet s ním změny, mluvit s ním o tom, jak situaci prožívá. Důležité je také vybrat dobré místo a čas předání dítěte od jednoho rodiče k druhému. Bylo by vhodné, aby si rodiče řekli nejdůležitější informace o pobytu u daného rodiče, aby rodič věděl, v jakém rozpoložení si dítě přebírá. (Špaňhelová, 2010, s. 141 – 142)

4.1 Střídavá péče v judikatuře

Soud může svěřit dítě do péče jednoho z rodičů, nebo do střídavé péče, nebo do společné péče. Soud může také dítě svěřit i do péče jiné osoby než rodiče, jestliže je to v jeho zájmu. (§ 906 odst. 1 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník)

Střídavá péče je součástí českého právního řádu od roku 1998. Dnes však zdaleka není ze strany rodičů přijata coby přínosný typ porozvodového uspořádání péče o dítě. Tzv. boj o dítě do výlučné péče v praxi stále přetrvává a objevují se nejrozličnější argumenty rodičů, proč dítě do střídavé péče nesvěřit. (Hufová, 2012)

Posouzení, komu z rodičů by mělo být dítě svěřeno do péče či by mělo být svěřeno do péče střídavé, je otázkou právní, ke které se vysloví soud. Odborníci obecně doporučují střídavou péči u dětí nad pět let věku. Začínají se však množit názory, že by snad mohla být vyhovující i pro děti od věku tří let. Praxe posledních pár let ukazuje, že soudy vyhovují návrhu rodiče na svěření dítěte do střídavé péče rodičů i za předpokladu enormní vzdálenosti bydlišť. (Epravo, 2013)

Ve věci rozhodování obecných soudů o péči o nezletilé dítě jde o oblast velmi citlivou a plnou emocí, což klade vysoké nároky na rozhodovací praxi. Pokud rodiče zahájí boj o dítě, pak je nemožné, vzhledem k emotivním vazbám, rozhodnout tak, aby byly všechny strany spokojeny. Rodiče využívají veškerých prostředků, které jim zákon nabízí, a tím se soudní řízení protahuje. Soudce se musí vypořádat se všemi skutečnostmi, důkazy, překážkami a snažit se rozhodnout co nejspravedlivěji. (Hufová, 2012)

Pokud mezi partnery panuje shoda, nevadí, pokud je dítě někdy u mámy a někdy u táty. Problém střídavé péče je právě v tom, že mezi rodiči není shoda a jsou v konfliktu. Soud ji nařídí na žádost jednoho rodiče, téměř výhradně otce a tím pádem proti vůli druhého rodiče, většinou matky. Vzájemná zášť mezi nimi se tím ještě vyostří a bývalí partneri si pak vyřizují své účty přes děti. Vzhledem k pracovní vytíženosti mužů se v jejich týdnu o potomky starají buď prarodiče, nové partnerky nebo děti tráví celé dny v předškolních a školních zařízeních. Odborníci jsou spíše skeptičtí, když se muž zcela angažuje ve prospěch dítěte a nevytváří si vlastní život. Velmi často v něm je obrovská nenávist vůči matce a dítě pak otec štve proti matce. Důvodem naprostého oddání se dítěti může být i faktem, že dítě se stane náhradní rodinou otce, což může být i přínosem, ovšem pouze za předpokladu, že se mu věnuje a nevidí v něm náhradu za partnera. Ženy se střídavou péčí častou nesouhlasí. Muži, kteří o ni naopak usilují, počítají většinou s tím, že se ožení a o dítě se bude starat nová partnerka. (Novinky, 2014)

Minimálně pak každý druhý otec nepředpokládá, že bude o dítě ve svém intervalu pečovat v plném rozsahu. Za jeho nejčastější pomocníky jsou považováni prarodiče. (Novák, 2013, s. 81)

Rozhodnutí o svěřeni dítěte do střídavé péče musí být odrazem či vyjádřením kvalitního a pozitivního vztahu rodičů k dítěti, což předpokládá toleranci, vyspělost a dobrou vůli všech zúčastněných. Rozhodnutí by mělo vycházet ze společné vůle a schopnosti spolu komunikovat, spolupracovat a nezapojoovat dítě do svých vzájemných problémů. (Motejl et al., 2007, s. 50)

4.1.1 Judikatura Ústavního soudu ČR

Ústavní soud ve věcech rodinného práva zasahuje pouze v extrémních případech. Posouzení, zda jsou splněny podmínky pro změnu rozhodnutí o výchově nezletilého dítěte, tedy o svěřeni dítěte do střídavé péče obou rodičů, je zásadně v pravomoci obecných soudů. Množí se však případy důvodných ústavních stížností, kdy se stěžovatelé domáhají svých práv s odkazem na porušení práva na spravedlivý proces v důsledku odlišného hodnocení důkazů soudy stupně druhého. (Epravo, 2013)

Ústavní soud vydal několik nálezů, ve kterých se zabýval institutem střídavé péče. Vyložil znění nového občanského zákoníku s přihlédnutím k mezinárodním smlouvám a ústavnímu pořádku ČR. Za zásadní lze považovat nález I. ÚS 2482/13 z 26.5.2014, ve kterém vyjádřil svůj názor, že při svěřeni dítěte do péče je nutné vycházet z premisy, že zájmem dítěte je, aby bylo především v péči obou rodičů, kde každý poskytuje dítěti láskyplnou péči a každý svým dílem přispívá k osobnostnímu vývoji dítěte. Pokud jeden rodič dokáže, že je způsobilý dítě vychovávat, má o jeho výchovu zájem a dbal o jeho výchovu po stránce jak citové, tak rozumové i mravní a dítě k němu má hluboký citový vztah, pak je naplněn předpoklad pro svěřeni dítěte do střídavé péče.

Ústavní soud uvedl, že absence komunikace mezi rodiči nemůže být důvodem omezení práv jednoho z rodičů tím, že dítě je svěřeno do péče pouze jednoho z nich. Dále je nutné přihlédnout k tomu, zda jednostranná neochota jednoho z rodičů nezletilých nepředstavuje spíše nesouhlas se střídavou péčí, který však sám o sobě nemůže být důvodem pro vyloučení výchovy. (Epravo, 2014)

Svěření dítěte do výlučné péče jednomu z rodičů nesmí být výrazem ústupku vzájemné rivalitě rodičů, která jen sleduje boj o dítě, případně nízké pohnutky rodiče k trýznění rodiče druhého skrze své vlastní dítě. Pokud jsou dány podmínky pro svěřeni dítěte do péče obou rodičů, tedy do střídavé péče, a jedinou překážkou je nesouhlas jednoho z rodičů, pak se musí obecné soudy dostatečným způsobem zaměřit na důvody tohoto nesouhlasu. Měly by zjistit, zda by tvrzené skutečnosti intenzivním způsobem negativně

zasahovaly do zájmu nezletilého dítěte. Soud takové dokazování nemusí provádět, pokud je nesouhlas rodiče založen na zjevně iracionálním nebo nepřezkoumatelném důvodu. Jestliže půjde o tento důvod, anebo bude během řízení prokázáno, že jde o nesouhlas, který spočívá na důvodu prokazatelně nemajícím negativní vliv na zájem dítěte, nemohou soudy na tomto nesouhlasu postavit své rozhodnutí, kterým návrhu na svěřeni dítěte do střídavé péče nevyhoví. (Nález III. ÚS 1206/09)

4.2 Střídavá péče a její realizace

Jestliže soudy po zohlednění všech potřebných kritérií vhodnosti střídavé péče a jejich překážek dospějí k závěru, že je vhodná pro konkrétní dítě, je možné přistoupit k její realizaci. Jedním ze způsobů, jak přenést střídavou péči do praxe, je vzájemná dohoda rodičů, která bude respektovat zájem dítěte. Ze soudní praxe vyplývá, že o této péči může autoritativně rozhodnout i soud. Tento rozhodne tam, kde rodiče neuzavřeli dohodu a tam, kde dohoda rodičů nebyla schválena. Dohoda rodičů však bývá mnohdy respektována více než autoritativní rozhodnutí soudu. (Hufová, 2012)

Původní myšlenkou střídavé péče bylo, že by děti zůstávaly ve svém prostředí, na které jsou zvyklé a ve kterém vyrůstají a střídali by se rodiče. Tento model však moc nefunguje. Ze začátku to může klapat, ale postupně přichází konflikty. Problém může být jednak v novém partnerství, ale i v oblasti financí. Toto uspořádání, kdy by dítě zůstalo v původním bytě či domě a rodiče by si museli bez majetkového vypořádání pořídit další bydlení, je finančně nákladné. Tento model vydrží většinou maximálně rok, ale je zvláštní, že děti jej musí strpět léta. (Novinky, 2014)

Mezi dětmi, které vyrůstají ve střídavé péči, jež vyšla z dohody rodičů, nebo ve střídavé péči nařízené soudem, je velký rozdíl. Odlišně se totiž žije dítěti, kde se rodiče dohodli, shodnou se na životním stylu a péči o dítě i se spolu domlouvají na všech podstatných věcech oproti žití dítěte tam, kde je nařízená střídavá péče jen pokračováním rozvodového boje rodičů a vyřizování si účtů. Střídavá péče může být dítěti prospěšná, jen pokud s tím souhlasí oba rodiče a samozřejmě i dítě. (Jeden domov, 2011)

Předpoklady pro realizaci střídavé péče

Základní a zcela nenahraditelné a nezastupitelné předpoklady pro realizaci střídavé péče jsou jednak přiměřené osobnosti rysy rodičů, kteří musí být především schopni

se domluvit. Všichni zúčastnění včetně dítěte si takové řešení přejí. Nesmí jít jen o kývnutí jako východisko z nouze a předpoklad pro další akce. Je nutno věnovat patřičnou, věkově přiměřenou pozornost názorům dítěte. Mezi další předpoklady patří přiměřené sociální a prostorové poměry. V obou bytech rodičů musí být dost místa a podstatné je, aby dítě bez větších nesnází mohlo chodit do stejné školy. Je třeba dbát i na nutnost nepřerušit podnětné zájmové, sportovní nebo kulturní aktivity dítěte. Dalším předpokladem je jasná a bezproblémová domluva mezi rodiči. Rodiče by také měli snést zmínku jeden o druhém bez záporně laděných komentářů. Za těchto okolností může být střídavá péče velkým přínosem a na minimum snižující dopad rozvodu na dítě. (Novák, 2012, s. 72 – 73)

Špaňhelová (2010, s. 140 – 141) mezi základní předpoklady pro realizaci střídavé péče uvádí zejména jasnou domluvu a chuť rodičů, souhlas dítěte, nevelikou vzdálenost bydlišť jednoho rodiče k druhému, jasné vymezení, kdo je za co odpovědný, schopnost dobré komunikace mezi rodiči, určitou flexibilitu dítěte, domluvu rodičů na mimoškolních aktivitách dítěte a finanční stránku rodičů.

Podle psychologů je při střídavé péči důležité, aby spolu rodiče dobře vycházeli a dokázali spolu komunikovat. Tím pak odpadají problémy, když jeden z rodičů potřebuje rytmus ve střídání dítěte upravit. Pokusy zakotvit do zákona častější nařizování střídavé péče v minulosti ztroskotaly. V roce 2011 poslanci zamítli návrh, aby soudy měly povinnost stanovit střídavou péči vždy, když o výchovu mají zájem oba rodiče a je to v zájmu nezletilého dítěte. (Česká televize, 2014)

Střídavá péče vyžaduje velkou osobnostní úroveň rozvedených rodičů. I přes bolest rozvodu by měli být schopni zachovat výchovnou rodičovskou koalici. Pokud ji totiž nejsou schopni zachovat, je to kontraindikace střídavé péče, protože ta by zcela zničila charakter dítěte. Tato výchovná rodičovská koalice totiž zaručuje, že dítě bude po celou dobu v jednotném výchovném stylu, který je produktem kompromisu obou rodičů dítěte. Pakliže nejsou takové koalice schopni, dochází ke kupování si dítěte a k jiným výchovným pochybením. Střídavá péče nesmí být páka, kterou hrozí jeden rodič druhému. Samotné rozhodnutí pro tuto péči předpokládá od rodičů nejednu osobní oběť, např. nutnost pravidelně se vidět a scházet s bývalým partnerem, upravit si svůj život do režimu tohoto druhu výchovy atp. Schopnost dohodnout se na střídavé péči je indikátorem, že oba partneři se dostali do poslední fáze vyrovnání se s rozchodem. (Klimeš, 2009)

Obecně platí, že vhodnost střídavé péče pro děti roste s věkem. V batolecím věku je její přínos diskutabilní. Je spíše ke škodě dítěte, protože v tomto věku dítě frustruje, když se mu střídá primární pečující osoba v týdenním či měsíčním cyklu. Do tří let věku by se neměla střídavá výchova vůbec realizovat. To, že v tomto věku není vhodná střídavá péče pro dítě, vůbec neznamená, že otec by se nemohl s dítětem stýkat v jeho domácím prostředí tak často, jak je to možné. Má-li se střídavá péče uskutečnit v budoucnu, pak je třeba, aby mezi dítětem a otcem byla citová vazba, kterou jde vytvořit jen vzájemným kontaktem. V předškolním věku je střídavá péče bez problémů možná, ale měli bychom počítat s tím, že za pár let bude dítě ve škole a budou zde jiné požadavky. V tomto věku se tedy střídavá péče dimenzuje tak, abychom měli jistotu, že ji ve stejné podobě můžeme protáhnout do pozdějšího školního věku. Školáci jsou mnohem více fixovaní na svůj kolektiv vrstevníků a je škodlivé tento kolektiv střídat v jakémkoli cyklu. Střídavá péče v tomto věku je možná pouze za předpokladu, že dítě při střídání nemění školu, ani dětský kolektiv. V období adolescence může být prospěšná za předpokladu, že rodiče jsou stále schopni udržet jednotnou frontu v oblasti povinností. Děti po pubertě jsou schopné vyjádřit svůj názor a zpravidla o týdenní stěhování nestojí. (Klimeš, 2009)

Výhody střídavé péče

Střídavá péče je jedna z variant, která dětem pomůže neztratit ty, které mají rády, tedy mámu a tátu (Novák, 2013, s. 14). Mezi výhody střídavé péče patří dle Špaňhelové (2010, s. 141) především, že dítě žije u obou rodičů, čerpá z obou rodičů, může se zeptat každého na to, co ho zajímá a na co má rodič schopnosti mu odpovědět. Dítě poznává přístup každého rodiče k životním situacím a vnímá, jak se staví k řešení problému. Dále si rodič může více rozvrstvit své povinnosti a záliby, tedy, že ve dnech, kdy není s dítětem, může zůstat déle v práci a ve dnech, kdy je s dítětem může pracovat například kratší dobu.

Výhody střídavé péče (Padesát procent, 2009):

- pro děti pokračuje stále rodinný život,
- děti cítí, že je to spravedlivé a žádný z rodičů není ten oblíbený,
- děti se cítí méně vinny tím, že by to mohly být ony, kdo jsou důvodem rozchodu,
- děti říkají, že jsou milovány oběma rodiči,
- chlapci mají stále otcovský model, se kterým se mohou identifikovat,

- mizí riziko, že v období dospívání se kontakt s jedním z rodičů přeruší,
- rozvod není považován za zdrcující ztrátu, protože děti neztratily důležité osoby v jejich každodenním životě,
- staví oba rodiče na stejnou úroveň, co se týká léčení, vzdělání a zájmů dítěte.

Limity střídavé péče

Ve většině případů je to tak, že především začátky jsou náročné. Zejména matky si těžko připouštějí, že by se i otec mohl o jejich dítě dobře postarat. Jakýmsi způsobem se tomu brání či jsou k tomu podporovány ze strany prarodičů. Dalším mínusem je mnohdy malá flexibilita dítěte nebo jeho větší únava při přejíždění. Rodiče musí zvážit, jak to nejvíc sobě a dítěti ulehčit. V některých případech se může projevit zmatek u pedagogických osob. Např. učitelka v mateřské škole něco řekne dítěti nebo rodiči a ten si neuvědomí, že v ten den, kdy mají děti něco přinést, je dítě s druhým rodičem a tudíž mu to zapomeno sdělit. (Špaňhelová, 2010, s. 142)

Do vyřešení situace, zejména při rozdílných názorech rodičů, bývá dítě ve značném stresu. Základní důvod je prostý, a to ten, že chce zachovat stávající rodinu a vyhovět oběma rodičům. Po soudním rozhodnutí může být vše jinak. Stává se, že dítě vyhrožuje otci odchodem k matce a naopak matce předhazuje, že chce k otci. Často to bývá reakce na konflikty a nesplněná přání mnohdy materiální povahy. Nelze vyloučit manipulaci a vypočítavost ze strany potomka. (Novák, 2013, s. 87) Dítě má minimálně dvě domácnosti, často i dvě školy, různé kamarády i jiné prostředí. Tento druh péče na delší časové úseky odcizuje více druhého rodiče. (Plecitý et al., 2009, s. 46)

Nejčastější obavy při realizaci střídavé péče jsou, že dítě nebude nikde doma, může být ovlivňováno jedním rodičem proti druhému, výchova dítěte bude nejednotná, náročnost stálého cestování a střídání prostředí či problémy s dvojím vybavením. (Novák, 2013, s. 78)

Nevýhody střídavé péče (Padesát procent, 2009):

- zvýšené nároky na dítě s ohledem na neustálé změny výchovného prostředí i bydlení,
- časová a ekonomická náročnost,

- vysoké nároky na spolupráci a komunikaci rozvedených rodičů.

Za skutečnou překážku lze považovat nepříznivý zdravotní stav dítěte, který vyžaduje stálé výchovné prostředí. Dle judikatury další překážkou střídavé péče je značná vzdálenost bydlišť obou rodičů. Ačkoliv budou faktická bydliště rodičů od sebe vzdálena, existuje možnost, že dojde ke změně bydliště jednoho rodiče, např. právě v zájmu dítěte. Mezi zdánlivé překážky lze dále zařadit pracovní dobu rodiče a chybějící komunikaci mezi rodiči. V případech chybějící komunikace mezi rodiči je nutné zkoumat důvody této chybějící komunikace. Pokud mezi nimi chybí schopnost základní komunikace, těžko se pak budou schopni dohodnout v otázkách výchovy dítěte. Schopnost rodičů se dohodnout je kritérium, jež by podle některých odborníků mělo být posuzováno v době, kdy vzájemné vztahy rodičů ještě nebyly vyhoceny. Schopnost komunikace musí existovat u obou rodičů. Chybějící komunikace není vždy nezlomnou překážkou střídavé péče, naopak lze tuto překážku v zájmu dítěte odstranit s pomocí zákonných prostředků. Chybějící komunikace je pak zpravidla argumentační zbraní rodiče, který střídavou péči odmítá a vyžaduje výlučnou péči dítěte. Tento rodič pak využívá absenci kvalifikované komunikace ve svůj prospěch a nedostatečnou komunikaci s druhým rodičem se nesnaží zlepšit. (Hufová, 2012)

4.3 Střídavá péče a škola

Střídavou péči upravuje též školský zákon č. 472/2011 Sb. z 20. prosince 2011. Pokud žák, který byl rozhodnutím soudu svěřen do střídavé péče rodičů, plní povinnou školní docházku střídavě ve dvou základních školách, vysvědčení mu vydává základní škola, ve které zahájil vzdělávání dříve, pokud k tomu nebyla dohodou rodičů nebo rozhodnutím soudu určena škola druhá. Při hodnocení výsledků vzdělávání žáka za pololetí školního roku zohlední škola, jež bude vysvědčení vydávat, hodnocení výsledků vzdělávání žáka druhou školou. Ředitelé škol si mezi sebou dohodnou pravidla spolupráce škol při jeho vzdělávání. Dítě tedy může docházet do dvou škol. K této praxi se přistupuje již u docházky do mateřské školy. I v tomto případě je dítě zapsáno do dvou mateřských škol. (Novák, 2013, s. 160) V tomto směru jsou na nezletilé dítě kladeny takové adaptační nároky, díky nimž může dojít i k neurotickým obtížím a enormní zátěži nezletilého dítěte. (Epravo, 2013)

4.4 Názory dětí na střídavou péči

Výjimečně se objevují případy, kdy rodiče o střídavou péči nestojí, ale prosadí si ji u soudu samy děti. To je projev faktu, že na začátku rozchodu jsou děti vždy ty, které brání vztah a jsou proti rozpadu rodiny. Bohužel mají smůlu a toto lpění na střídavé péči je projevem protestu a zoufalého volání o pomoc. Je tedy důvodné předpokládat, že samy děti nevědí, co bude střídavá péče v praxi znamenat. (Klimeš, 2009)

Názory dětí na tento druh péče (Novinky, 2014):

- Neměla jsem ani jedno, ani dvoje zázemí. Střídala jsem jen pravidla.
- V patnácti letech jsem si prosadila internát a domov jsem pak měla tam.
- Je to schizofrenní život ve dvou světech, jež se nikdy nepotkají.
- Nikomu to nepřeji. Nikdy nevíte, kam půjdete. Nemůžete se obléct do toho, co se vám líbí, ale co vám přidělí.
- Měli by si to vyzkoušet i dospělí.
- Střídavá péče pro mě byla noční můrou.
- Každých čtrnáct dní balím kufry a jedu tam, kam mi bylo přikázáno.
- Svým dětem bych to nikdy neudělala.

Děti nemají ještě zkušenost a mohou se rozhodnout jen podle momentální situace. Tak se může stát, že pod vlivem této momentální situace, případně pod vlivem jednoho rodiče, se samo dítě rozhodne jít do střídavé péče. Někdy je to jen pod vlivem jednoho z rodičů, který dítěti vysvětlí, jak moc by trpěl, kdyby dítě řeklo ne. Může se i stát, že se dítě opravdu nemůže rozhodnout, má silně vyvinutý smysl pro spravedlnost, který nadřazuje svému životu. V průběhu střídavé péče může některým dětem vyhovovat, že některé povinnosti a zákazy platí vždy jen týden, že má dvojnásobné kapesné atd. (Jeden domov, 2011)

4.5 Střídavá péče v zahraničí

Ve většině vyspělých zemí je možno upravit poměry dítěte na dobu po rozvodu a rozchodu rodičů třemi způsoby. Prvním z nich je svěření dítěte do péče jednoho rodiče, většinou matky. Druhým je dítě svěřeno do sdílené péče rodičů, kdy je fyzicky v péči jednoho rodiče s tím, že druhý rodič má zachovánu plnou rodičovskou odpovědnost

a rozhodovací pravomoc v důležitých věcech, jež se dítěte týkají. Do tohoto typu péče se svěřuje 30 až 40 procent dětí. Třetím způsobem je dítě fyzicky svěřeno do sdílené péče rodičů, tedy do typické střídavé péče. (Jeden domov, 2011)

Soudy v zahraničí nařizují střídavou péči mnohem častěji, než jak je tomu u nás v České republice. Ve Skandinávii je tento druh výchovy prioritou. Ve Švédsku ji soudy nařizují v 94 procentech případů. V dalším severském státu, v Norsku, uzavírají páry předmanželskou smlouvu, která v případě rozvodu řeší péči o děti předem. Jako první volbu, pak musí střídavou péči zvažovat v Belgii. Ve Velké Británii se o dítě střídá 20 procent rodičů. Ve většině evropských zemí se procento rodin, které využívají střídavou péči, pohybuje mezi 10 a 15 procenty. (Česká televize, 2014)

Ve Švédsku je společná péče rodičů přirozeným základem pro oba rodiče. Od roku 1983 se změnila legislativa v oblasti rodičovství tak, že oba rodiče po rozvodu dostávají dítě automaticky do střídavé péče, tedy pokud se nevyjádří, že by to chtěli jinak. V Anglii Institut pro veřejnou politiku propaguje koncept střídavé péče a doporučuje, aby odděleně žijící rodiče a rozvedení rodiče dostali větší právní ukotvení, co se týče jejich dětí. V Holandsku byl pak návrh zákona o střídavé péči předložen parlamentu v květnu roku 2000 a jeho obsahem bylo považovat za chybu nenařízení rovnocenného rozdělení zodpovědnosti rodičů. Nový Zéland je delší dobu průkopníkem v oblasti rovnosti obou pohlaví a i zde byl projednáván nový návrh zákona o střídavé péči, kde byl zahrnut poměr 50 ku 50 v péči o dítě. (Children of Europe, 2008)

V USA se od roku 1970 zvyšuje oblíbenost střídavé výchovy jako možnost porozvodové péče o dítě. Argumenty ve prospěch této péče se často zaměřují na prospěch dítěte ve vztazích k oběma rodičům. Oponenti však argumentují tím, že tento typ péče narušuje potřebnou stálost v životě dítěte a může vést k jeho újmě, vystavení dítěte trvajícím rodičovskému konfliktu. Na základě provedených výzkumů jsou děti ve střídavé péči přizpůsobivější než ty, které jsou ve výchově jen jednoho rodiče. (Bauserman, 2002)

V ostatních státech se do střídavé péče svěřuje jen menší procento dětí, protože v nich není jednoduché splnit podmínky pro tento druh péče, a to zejména blízkost bydliště rodičů, podobné zázemí i životní styl, shodu rodičů ve výchovném působení na dítě a další. V jiných zemích se pak tento typ péče upřednostňuje při dohodě rodičů, podobně jak je tomu u nás. (Jeden domov, 2011)

4.6 Statistiky a výzkumy v oblasti střídavé péče

Počty dětí vyrůstajících ve střídavé péči obou rodičů se v České republice zvyšují. Jde však pouze o desítky případů. Tamní soudy svěřují děti do péče matky v 95 procentech. (Česká televize, 2014) Jak uvádí Špaňhelová (2010, s. 138) střídavá péče není v České republice příliš rozšířená. V roce 2008 bylo rozhodnutí o svěření dětí do střídavé výchovy uplatněno dle Českého statistického úřadu v 5,7%.

Střídavá péče rodičů o dítě po jejich rozvodu byla v roce 2010 v ČR vyslovena soudy v 867 rozsudcích oproti více než 20 tisícům rozhodnutí o svěření nezletilého dítěte do péče otce nebo matky. Trend růstu je jednoznačný. V roce 2005 bylo takto svěřeno 432 dětí, roku 2006 to bylo 542 chlapců a dívek. Rok 2007 přinesl 621 svěření do střídavé péče. V roce 2008 byla střídavá péče vyslovena v 659 případech. V roce 2009 následovalo 711 obdobných kauz. (Novák, 2013, s. 33)

Počty pravomocných rozhodnutí soudů o výchově byly uvedeny pro přehlednost do tabulek dle zpracované ročenky MPSV z roku 2009. Jedná se o svěření dítěte do péče matky, otce a společné či střídavé péče obou rodičů. První rozhodnutí o výchově vysvětlujeme jako rozhodnutí ve věci návrhu nesezdaných rodičů, tedy u dítěte narozeného mimo manželství. Druhá tabulka pak uvádí přehled pravomocných rozhodnutí soudů o výchově pro případ rozvodu rodičů, tedy u dítěte narozeného z manželství rodičů.

Tabulka 1: Přehled pravomocných rozhodnutí soudů o výchově

První rozhodnutí o výchově	Praha	StČ	JČ	ZČ	SČ	VČ	JM	SM	ČR
Svěřeno matce	1649	2138	1229	1981	3044	1987	3102	4647	19777
Svěřeno otci	107	156	105	136	231	133	286	340	1494
Svěřeno do společné, popř. střídavé péče	128	101	44	59	115	79	101	149	776

Zdroj: Ročenka MsP

Z pravomocných rozhodnutí soudů o výchově dítěte jednoznačně vyplývá, že v roce 2009 drtivě převažovala rozhodnutí o svěřeni nezletilých dětí do péče matek. Nejméně dětí pak bylo pravomocným rozhodnutím soudu svěřeno do společné, popř. střídavé péče obou rodičů.

Tabulka 2: Přehled pravomocných rozhodnutí soudů o výchově – pro případ rozvodu

První rozhodnutí o výchově – pro případ rozvodu	Praha	StČ	JČ	ZČ	SČ	VČ	JM	SM	ČR
Svěřeno matce	1548	2002	1103	1468	2247	1874	2919	3051	16212
Svěřeno otci	108	205	121	131	212	195	326	324	1622
Svěřeno do společné, popř. střídavé péče	167	161	55	91	143	139	151	181	1088

Zdroj: Ročenka MsP

Jak vyplývá z tabulky o přehledu pravomocných rozhodnutí soudů o výchově – pro případ rozvodu, tak opět nejvíce dětí bylo v analyzovaném roce 2009 svěřeno do péče matek a nejméně do společné, popř. střídavé péče obou rodičů dítěte.

Ze zpracovaných tabulek dle MPSV, pak nejvíce dětí bylo v roce 2009 pravomocně svěřeno do péče matek, a to celkem v 35989 případech. Počet případů, kdy bylo dítě svěřeno v tomto roce do péče otce, činil 3116. Počet pravomocných rozhodnutí soudů v celé ČR o svěřeni dítěte do střídavé, popř. společné péče rodičů pak dosahoval počtu 1864 rozhodnutí.

Autorka Zlámalová (2012) se ve své bakalářské práci zabývala střídavou výchovou v rámci úpravy rodičovské zodpovědnosti u nezletilých dětí na dobu po rozvodu manželství. Jejím cílem práce bylo zaměřit se na vhodnost či nevhodnost střídavé výchovy, jaké by měly být podmínky pro její nařízení nebo naopak jaké bývají důvody pro její zamítnutí s ohledem

na názor soudců, kteří o střídavé výchově rozhodují. Použila kvantitativní výzkum, který byl proveden za pomoci dotazníků určených opatrovnickým soudcům. Její výzkum odhalil, že z analýzy dokumentů Okresního soudu ve Zlíně bylo v roce 2008 nařízeno 14 střídavých výchov, v roce 2009 celkem 8 a v roce 2010 celkem 12 střídavých péčí. Za nejdůležitější podmínky pro nařízení střídavé výchovy soudci označili schopnost rodičů se dohodnout, možnost dítěte navštěvovat stejnou školu, ať je u otce nebo u matky a přání dítěte. Za nejdůležitější aspekty svědčící pro nenařízení střídavé výchovy pak soudci označili neschopnost rodičů se dohodnout, velkou vzdálenost mezi bydlišti rodičů a nedoporučení znalce. Z provedeného výzkumu dále vyplynulo, že nejčastější frekvence střídání rodičů ve výchově je po týdenních intervalech a druhou nejčastější volbou je střídání po čtrnácti dnech.

II. PRAKTICKÁ ČÁST

5 METODOLOGIE VÝZKUMU

Záměrem této práce je snaha proniknout do jedné z forem úpravy rodičovské odpovědnosti k nezletilému dítěti, a to střídavé péče. Data budou získána z analýzy vzorku soudních spisů Okresního soudu ve Zlíně v řízeních o návrzích rodičů na úpravu rodičovské odpovědnosti k nezletilému dítěti podaných u tohoto soudu ve zkoumaném období roku 2012 a 2013. Výzkum bude proveden na základě podkladů a údajů zjištěných z těchto spisů, které budou lustrovány podle spisových značek ze soudního programu ISAS.

Tato práce je jedinečná v tom, že umožňuje náhled směrem dovnitř opatrovnického řízení o svěřeni dítěte do střídavé péče. Předkládá jasné kontury celého procesu svěřeni dítěte do zvoleného typu výchovného prostředí. Opatrovnický spis představuje značně obsáhlou sbírku dokumentů, jejich analýza vyžaduje velký časový prostor pro vzájemné srovnání, ale také pro nutnou selekci listin podle informativní hodnoty, důležitosti a objektivity. Při analýze spisů bylo nutné dodržet zásadu ochrany osobních údajů a nevěřejnosti soudního řízení. Řízení o svěřeni dítěte do střídavé péče je řízením návrhovým, je proto třeba alespoň rámcově disponovat poznatky o obsahu těchto návrhů a rovněž o osobách navrhovatelů. Výzkum je tedy zaměřen na posouzení předpokladů pro střídavou péči během řízení o návrhu na svěřeni dítěte do tohoto typu péče, pracuje se skutečnostmi a fakty důkladně ověřovanými opatrovnickým soudem.

5.1 Vymezení výzkumného problému

Výzkumným problémem naší práce je zjistit, jakým způsobem soud hodnotí předkládané skutečnosti při rozhodování o střídavé péči dítěte, s jakými typy návrhů se v reálné praxi setkávají opatrovnickí soudci a zda lze analýzou veřejně nepřístupného spisového materiálu daného soudu vystopovat dílčí překážky pro schválení zvoleného výchovného prostředí pro nezletilé dítě.

5.2 Výzkumný cíl a formulace hypotéz

Hlavním cílem našeho výzkumného šetření je zmapovat okolnosti ovlivňující rozhodování soudu o nařízení střídavé péče nezletilým dětem.

V souladu s hlavním cílem práce jsme stanovili 2 dílčí cíle:

DC1: Zjistit, jaké determinanty podporují či limitují nařízení střídavé péče.

DC2: Kategorizovat návrhy na svěření dítěte do střídavé péče podle osoby navrhovatele a případně porovnat zkoumaný vzorek případů se statistickými údaji citovanými v teoretické části.

V souladu s dílčími cíli práce jsme stanovili následující hypotézy, kdy ke každé hypotéze byla stanovena také hypotéza nulová, což je domněnka, která prostřednictvím statistických termínů tvrdí, že mezi proměnnými, jež zkoumáme, není žádný vztah (Chrásková, Kočvarová, 2014, s. 40).

1H_A: Předpokládáme, že četnost návrhů na svěření dítěte do výhradní péče jednoho rodiče je vyšší než četnost návrhů na svěření dítěte do střídavé péče obou rodičů.

1H₀: Předpokládáme, že četnost návrhů na svěření dítěte do výhradní péče jednoho rodiče a na svěření dítěte do střídavé péče obou rodičů je stejná.

2H_A: Předpokládáme, že četnost návrhů na střídavou péči podaných oběma rodiči je vyšší než četnost návrhů podaných jedním rodičem.

2H₀: Předpokládáme, že četnost návrhů na střídavou péči podaných oběma rodiči a jedním rodičem je stejná.

3H_A: Předpokládáme, že počet případů, kdy rodiče v období před podáním návrhu na svěření dítěte do střídavé péče přistoupili k její simulaci je vyšší než počet případů, kdy rodiče tuto simulaci nepodstoupili.

3H₀: Předpokládáme, že počet případů, kdy rodiče v období před podáním návrhu na svěření dítěte do střídavé péče přistoupili k její simulaci i kteří tuto simulaci nepodstoupili je stejný.

4H_A: Předpokládáme, že četnost rozhodnutí, kdy bylo dítě svěřeno do střídavé péče, není stejná jako četnost rozhodnutí, kdy bylo dítě svěřeno výhradní péče jednoho rodiče.

4H₀: Předpokládáme, že četnost rozhodnutí, kdy bylo dítě svěřeno do střídavé péče a výhradní péče jednoho rodiče je stejná.

5H_A: Předpokládáme, že četnost nařízených střídavých péčí ve sledovaném období není stejná.

- 5H₀: Předpokládáme, že četnost nařízených střídavých péčí ve sledovaném období je stejný.
- 6H_A: Předpokládáme, že střídavá péče je častěji aplikována u dětí nad 6 let věku než u dětí do 6 let.
- 6H₀: Předpokládáme, že střídavá péče je aplikována stejně často u dětí nad 6 let věku jako u dětí do 6 let věku.
- 7H_A: Předpokládáme, že ve více případech je dítě svěřeno do střídavé péče rodičům bydlícím blízko sebe než rodičům bydlících ve větší dojezdové vzdálenosti od sebe.
- 7H₀: Předpokládáme, že počet případů, kdy je dítě svěřeno do střídavé péče rodičům bydlícím blízko sebe a ve větší dojezdové vzdálenosti od sebe je stejný.
- 8H_A: Předpokládáme, že při nařízení střídavé péče se v praxi aplikuje nejčastěji týdenní interval střídání dítěte než jiný interval střídání.
- 8H₀: Předpokládáme, že střídavá péče s týdenním intervalem je stejně častá jako střídavá péče s jiným intervalem.

5.3 Definování proměnných

Ze soudních dokumentů byly zjištěny následující determinanty (proměnné):

- **Navrhovatel střídavé péče** (nezávisle proměnná)
 - oba rodiče
 - jeden rodič
- **Věk nezletilého dítěte** (nezávisle proměnná)
 - do 6 let věku
 - nad 6 let věku
- **Vzdálenost bydlišť** (nezávisle proměnná)
 - rodiče bydlící blízko sebe
 - rodiče bydlící ve větší dojezdové vzdálenosti od sebe
- **Interval střídavé péče** (nezávisle proměnná)

- týdenní interval
- jiný interval
- **Simulace střídavé péče** (nezávisle proměnná)
 - ano
 - ne

5.3.1 Operacionalizace pojmů

- **Navrhovatel střídavé péče** – v soudní praxi podávají návrh na svěřeni dítěte do střídavé péče častěji otcové než matky. Některé z matek totiž tento druh péče považují pro sebe i své dítě za zcela nepřijatelnou věc.
- **Věk nezletilého dítěte** - do tří let věku dítěte by se střídavá péče neměla realizovat. V předškolním věku je bez problémů možná, ale musíme počítat s tím, že za pár let bude dítě ve škole a budou jiné požadavky. Proto byly námi zvoleny proměnné do 6 let věku, kdy se dítě začíná připravovat na realizaci povinné školní docházky a od 6 let věku, kdy již dítě dochází do školy a čekají ho změny v denním režimu.
- **Vzdálenost bydlišť** - nezletilé dítě lze svěřit do střídavé péče při jakékoliv vzdálenosti mezi bydlišti rodičů. První proměnná byla definována jako rodiče bydlící blízko sebe, tedy ve stejném městě. Druhá proměnná pak jako rodiče, kteří bydlí ve větší dojezdové vzdálenosti od sebe, tedy v jiných městech.
- **Interval střídavé péče** - v rámci střídavé péče dítě střídavě pobývá u každého z rodičů po určité časové období, kdy zákon neupravuje její samotné časové ohraničení. V soudní praxi se nejčastěji stanovuje v týdenním nebo čtrnáctidenním intervalu.
- **Simulace střídavé péče** - někteří rodiče již před samotným podáním návrhu na střídavou péči začali tento druh péče zkoušet v praxi. Budeme tedy zjišťovat, zda fakt, že před podáním návrhu simulovali střídavou péči, má vliv na rozhodování soudu o tomto typu výchovného prostředí.

5.4 Metoda výzkumu

Výzkumná část v této práci je kvantitativní. Jako základní výzkumný nástroj pro sběr dat byla použita metoda obsahové analýzy dokumentů. Jak uvádí Gavora (2000, s. 143)

u kvantitativní obsahové analýzy se obsahové prvky textu matematicky zpracovávají, vyjadřuje se jejich frekvence, pořadí či stupeň. Obsah textu, který je sám o sobě kvalitativní, je převeden na kvantitativní míru.

Dokument je zhmotněná jednotka komunikace a jako informační pramen je produktem lidské činnosti. Dokumenty je možno dělit dle Reichela (2009, s. 125) na:

- a) úřední dokumenty – matriky, faktury, protokoly, úřední korespondence
- b) veřejné dokumenty – knihy, časopisy, noviny, plakáty
- c) osobní dokumenty – účetnictví, deníky, soukromá korespondence
- d) předmětné dokumenty – výsledky lidského užívání či neužívání předmětů.

Dále se dokumenty rozlišují podle podoby na:

- a) psané - knihy, deníky, časopisy
- b) fonetické - hudba, zvuky, nahrávky
- c) obrazové - filmy, obrazy, fotografie
- d) virtuální - pošta, software
- e) trojrozměrné - stavby, sochy, modely.

Dokumenty je možné rozlišit také dle jejich výskytu:

- a) časté dokumenty
- b) průběžné dokumenty
- c) občasné dokumenty.

V souladu s hlavním cílem práce jsme stanovili 2 dílčí cíle, a to zjistit, jaké determinanty podporují či limitují nařízení střídavé péče a kategorizovat návrhy na svěření dítěte do střídavé péče podle osoby navrhovatele a případně porovnat zkoumaný vzorek případů se statistickými údaji citovanými v teoretické části. K prvnímu dílčímu cíli uvádíme, že v naší práci jsou zkoumány konkrétní pozitiva a negativa ze soudní praxe, protože soud musí vždy rozhodovat ve prospěch nezletilého dítěte. Chceme ověřit, zda předchozí simulace střídavé péče je pozitivní pro samotné rozhodnutí soudu ve věci. Také, zda je rozhodující vzdálenost bydlišť obou rodičů. Chceme také ověřit, zda má soudem povolená střídavá péče unifikovanou konstrukci, tj. zda jsou zde zažité tradiční intervaly v střídání péče, nebo zda soudci naopak stanovují intervaly v jednotlivých případech zcela

variabilně. V rámci druhého dílčího cíle si analýzou spisů klademe za cíl návrhy kategorizovat zejména na okruh úspěšných, kterým bylo vyhověno a neúspěšných, kdy byl návrh soudem zamítnut. Ověříme také předpokládanou – výrazně minoritní – pozici návrhů na střídavou péči porovnáním s počtem návrhů na péči výlučnou. Údaje o typech návrhů, např. dělení podle osoby navrhovatele, nelze dostatečně dovést z teorie či dostupných statistik, pouze z námi analyzovaných soudních spisů.

5.5 Způsob zpracování dat

Výzkum, který jsme prováděli, probíhal ve dvou fázích:

1. fáze – na základě vyhledávání proměnných vznikala kvalitativně data
2. fáze – získaná data byla následně kvantifikována a analyzována.

Nejprve byly pořízeny vzorky z jednoho spisu, které byly inspirací při hledání podobnosti v dalších spisech. Ze zkoumaných spisů byly udělány záznamy, které byly zpracovány do tabulek v programu Microsoft Excel.

Pro testování námi stanovených hypotéz bylo přistoupeno k výpočtům pomocí testu dobré shody chí-kvadrát, kdy se u této kategorie testů významnosti ověřuje, zda četnosti, které byly získány měřením, odlišují od teoretických četností, které odpovídají dané nulové hypotéze.

Dále pro testování hypotéz bylo přistoupeno k testu nezávislosti chí-kvadrát pro čtyřpolní tabulku, jelikož v námi uvedených případech proměnné, mezi nimiž ověřujeme vztah, nabývají pouze dvou alternativních kvalit (Chráška, 2007, s. 82). Nejdříve bylo nutné vypočítat hodnotu testového kritéria χ^2 , kdy tato vypočítaná hodnota je ukazatelem velikosti rozdílu mezi skutečností a vyslovenou nulovou hypotézou. Pro posouzení námi vypočítané hodnoty χ^2 bylo dále třeba určit počet stupňů volnosti tabulky. Následně jsme zvolili hladinu významnosti 0,05. Podle těchto údajů jsme našli ve statistických tabulkách kritickou hodnotu testového kritéria, kterou jsme následně srovnali s vypočítanou hodnotou testového kritéria. Na základě tohoto srovnání pak byla přijata nebo odmítnuta nulová hypotéza.

5.6 Výběr výzkumného souboru

Pro výběr výzkumného souboru bylo použito metody prostého záměrného výběru. Mezi potenciálními případy výzkumu byly vybrány tedy ty, které splňovaly určité kritérium

a které byly vhodné pro účast ve výzkumu. Pro sběr dat byly vybrány soudní spisy opatrovnického oddělení Okresního soudu ve Zlíně. Tyto spisy jsou psané úřední dokumenty, které jsou zakládány při podání návrhu na zahájení řízení ve věci péče o nezletilé dítě. Ve spise jsou založeny listiny, které byly použity jako důkazy při soudních řízeních, zejména zprávy a šetření orgánu sociálně-právní ochrany dětí, zprávy dětských lékařů, předškolních a školních zařízení či zaměstnavatelů obou rodičů. Konkrétně se jednalo o spisy z roku 2012 a 2013. Tyto byly zvoleny z důvodu dostupnosti a možnosti realizace sběru dat. Výzkumný vzorek bude obsahovat spisy všech nezletilých dětí, které byly ve sledovaném období svěřeny do střídaté péče obou rodičů.

5.7 Etika výzkumu

Veškerá spisová dokumentace, která je vedena u okresního soudu, je dostupná pouze příslušným pracovníkům soudu a účastníkům řízení k nahlédnutí. Osobní informace se zásadně neposkytují třetím stranám. Výzkum byl prováděn tak, aby byla zachována anonymita informací získaných během něj. Pro výzkum byl získán souhlas od vedení Okresního soudu ve Zlíně. Údaje, které byly použity pro náš výzkum, jsou pravdivé a zcela anonymní.

6 PREZENTACE VÝSLEDKŮ VÝZKUMU

V práci bylo pracováno s údaji získanými ze spisů Okresního soudu ve Zlíně, konkrétně spisů opatrovnického oddělení. Pro získání údajů za zkoumané období roku 2012 a 2013 jsme museli projít návrhy podané v tomto období na opatrovnické oddělení, kterými byla zahájena řízení ve věci péče o nezletilé dítě, konkrétně o úpravu rodičovské odpovědnosti, ať už se jednalo o návrh na svěřeni dítěte do výhradní péče jednoho rodiče, na svěřeni dítěte do střídavé péče nebo do společné péče obou rodičů. Data byla získána nahlížením do elektronického rejstříku opatrovnického oddělení bez fyzického nahlížení do spisů, kdy se jednalo o časově náročnou práci. Z níže uvedené tabulky č. 3 je patrné, že za námi zkoumané období bylo podáno více než sedm stovek návrhů na úpravu poměrů k nezletilým dětem.

Prvním krokem při získávání údajů ze spisového materiálu bylo zjištění počtu podaných návrhů na úpravu poměrů, ve kterých bylo rozhodováno. Do zpracovávaných dat byly zahrnuty i návrhy, které byly skončeny procesním rozhodnutím, tedy byly např. zastaveny pro zpětvzetí návrhu, postoupeny místně příslušnému soudu, zamítnuty, neschváleny nebo odmítnuty. Do celkového počtu byly pak zahrnuty i návrhy, ve kterých dosud nebylo soudem pravomocně rozhodnuto.

Tabulka 3: Počet podaných návrhů celkem

Rok	Počet podaných návrhů
2012	309
2013	440
Σ	749

Dalším krokem pak bylo zjišťováno, kdo ve věci podal návrh na úpravu poměrů, zda jeden rodič, kdy bylo rozlišeno, zda šlo o matku nebo o otce, nebo zda návrh na úpravu poměrů k nezletilým dětem byl podán oběma rodiči.

Tabulka 4: Počet podaných návrhů dle navrhovatele

Rok	Matka	Otec	Oba rodiče	Σ
2012	180	30	99	309
2013	234	52	154	440
Σ	414	82	253	749

Z tabulky vyplývá, že nejvíce návrhů na úpravu rodičovské odpovědnosti k nezletilým dětem podaly matky, a to celkem v 414 případech. Nejméně návrhů pak podali otcové, a to jen v 82 případech. V 253 případech pak návrh na úpravu poměrů podali oba rodiče.

V dalším kroku bylo zjišťováno, o jakém typu úpravy poměrů bylo rozhodnuto, tedy zda bylo dítě svěřeno do péče jednoho z rodičů či do jejich společné nebo střídavé péče, anebo zda došlo k rozdělení sourozenců. V případě svěření dítěte do výhradní péče jednoho rodiče bylo opět rozlišeno, zda šlo o svěření dítěte do výhradní péče matky nebo do výhradní péče otce.

Tabulka 5: Rozdělení podle typu úpravy poměrů

Rok	Matka	Otec	Společná péče	Střídavá péče	Rozdělení sourozenců	Jiné	Σ
2012	243	14	10	11	4	26	308
2013	338	22	4	26	11	38	439
Σ	581	36	14	37	15	64	747

Tabulka uvádí rozdělení podle typu nařízené úpravy poměrů rodičů k nezletilým dětem za rok 2012 a 2013. Celkem v 581 případech byly nezletilé děti svěřeny do výhradní péče matky. Do péče otce byly svěřeny děti pouze v 36 případech. Nejméně dětí bylo svěřeno do společné péče obou rodičů, a to celkem ve 14 případech.

Střídavá péče pak byla nařízena v 37 řízeních, přičemž musíme vzít v potaz, že v případě rozdělení sourozenců bylo v roce 2012 v jednom případě jedno nezletilé dítě svěřeno do péče matky a druhé nezletilé dítě do střídavé péče obou rodičů. Celkem tedy ve zkoumaném období roku 2012 bylo nařízeno 12 střídavých péčí. V roce 2013 taktéž musíme k 26 rozhodnutím o svěřeni dítěte do střídavé péče, jak uvádí tabulka výše, započítat rozhodnutí, kdy byli sourozenci rozděleni, a to celkem ve dvou případech. V prvním došlo k rozdělení sourozenců, kdy dcera byla svěřena do péče matky, a syn byl svěřen do střídavé péče obou rodičů. Ve druhém případě byla jedna nezletilá dcera rodičů svěřena do jejich střídavé péče a její sestra byla svěřena pouze do výhradní péče matky. Celkem tedy ve zkoumaném roce 2013 bylo nařízeno 28 střídavých péčí. Za oba námi zkoumané roky bylo tedy ve 40 případech svěřeno dítě či nezletilí sourozenci do střídavé péče obou rodičů.

V rámci úpravy poměrů došlo k rozdělení sourozenců, jak uvádí tabulka č. 5 výše, a to celkem v 15 případech. Pro větší přehlednost byly získané údaje rozpracovány v další tabulce.

Tabulka 6: Rozdělení sourozenců podle typu úpravy poměrů

Rok	Rozdělení sourozenců do péče		
	Matky a otce	Matky a střídavé péče	Σ
2012	3	1	4
2013	9	2	11
Σ	12	3	15

Z analyzovaných spisů bylo zjištěno, v roce 2012 došlo ve dvou případech k rozdělení dvou sourozenců, kdy jeden z nich byl svěřen do péče matky a druhý do péče otce.

V jednom případě pak bylo jedno dítě svěřeno do výchovy otci a další dva jeho sourozenci do výchovy matce. V jednom případě pak byli sourozenci rozděleni do výhradní péče matky a střídavé péče obou rodičů.

Dále z analýzy vyplynulo, že v roce 2013 pak došlo celkem v 11 případech k rozdělení nezletilých sourozenců, a to tak, že v 8 případech bylo jedno dítě svěřeno do péče matky a druhé dítě do péče otce. V jednom případě pak byli dva nezletilí sourozenci svěřeni do péče matky a dva jejich sourozenci do péče otce. Do výhradní péče matky a střídavé péče byly potom rozděleny 2 sourozenecké dvojice.

Pro větší přehlednost byla zpracována také tabulka pro jiná rozhodnutí soudu, a to konkrétně v případech, kdy bylo řízení ve věci zastaveno, byla přenesena nebo vyslovena nepřislusnost soudu, návrh rodičů nebyl schválen nebo byl zamítnut či dokonce odmítnut.

Tabulka 7: Jiná rozhodnutí soudu

Rok	Zastavení řízení	Přenesení příslušnosti	Vyslovení nepřislusnosti	Neschválení návrhu	Zamítnutí návrhu	Odmítnutí návrhu	Σ
2012	19	2	5	0	0	0	26
2013	25	2	7	1	1	2	38
Σ	44	4	12	1	1	2	64

V 44 případech bylo řízení o úpravu poměrů zastaveno z důvodu zpětvzetí návrhu rodiče, jež návrh podal.

Ve 4 případech bylo ve věci vydáno usnesení o přenesení příslušnosti, protože obecným soudem nezletilého účastníka, který není plně svéprávný, je soud, v jehož obvodu má

nezletilý na základě dohody rodičů nebo rozhodnutí soudu, popřípadě jiných rozhodujících skutečností, své bydliště. Bylo zjištěno, že rodiče a jejich nezletilé děti bydlí a zdržují se mimo obvod Okresního soudu ve Zlíně a bylo tedy v jejich zájmu, aby věc byla postoupena příslušnému soudu a projednána v místě jejich bydliště.

Celkem ve 12 případech pak soud rozhodl usnesením o vyslovení nepřislušnosti, kdy z provedeného dokazování bylo zřejmé, že rodiče s nezletilým dítětem bydlí v obvodu zdejšího soudu, avšak opatrovnický spis je stále veden u jiného okresního soudu, kde rodiče spolu s nezletilými dětmi bydleli, než se přestěhovali do obvodu tamního soudu. Proto soud nebyl oprávněn ve věci rozhodovat, jelikož v rámci nezletilého dítěte může být veden pouze jeden kmenový spis u jednoho okresního soudu.

V roce 2013 nebyl jeden návrh rodičů schválen, jelikož uzavřená dohoda rodičů neodpovídala hmotně-právní úpravě, tehdy ještě zákona o rodině, a to zejména ve vztahu k úpravě vyživovací povinnosti rodičů k nezletilé, jejichž příjem nebyl totožný. Proto soudu nezbylo než dohodu rodičů neschválit.

V témže roce došlo také jednou k zamítnutí návrhu, jelikož po provedeném dokazování soud dospěl k závěru, že návrh rodičů na schválení dohody o úpravě rodičovské zodpovědnosti k nezletilému nebyl důvodný. Rodičům se nepodařilo u soudu prokázat, že spolu nežili a nebyli schopni se dohodnout na výchově a výživě nezletilého. Navíc bylo soudem zjištěno, že jejich řízení o rozvod manželství bylo zastaveno z důvodu nezaplacení soudního poplatku. V dané věci nebylo ze strany rodičů prokázáno splnění výše uvedených zákonných podmínek, proto byl soud nucen návrh rodičů zamítnout.

V tomtéž roce pak byly dva návrhy rodičů odmítnuty, protože jejich podání postrádalo zákonné náležitosti návrhu a ve stanovené lhůtě na výzvu soudu nebylo doplněno.

V roce 2012 i 2013 pak do dnešního dne nejsou pravomocně skončena dvě řízení, proto opět v součtu celkových rozhodnutí nejsou zahrnuta.

Také bylo zjišťováno, zda soud v dané věci schválil dohodu rodičů nebo ve věci rozhodl meritorně, jak je uvedeno v tabulce č. 8.

Tabulka 8: Rozdělení podle způsobu úpravy poměrů

Rok	Dohoda rodičů	Úprava soudem	Σ
2012	226	82	308
2013	339	100	439
Σ	565	182	747

Z tabulky vyplývá, že v 565 řízeních o úpravu poměrů k nezletilým dětem byli rodiče schopni uzavřít dohodu, která byla soudem schválena. V 182 případech se rodiče naopak nedohodli a tak ve věci rozhodl soud. Rodiče se ve většině případů nebyli schopni dohodnout zejména na výši výživného pro nezletilé dítě.

V roce 2012 bylo podáno celkem 309 návrhů na úpravu rodičovské odpovědnosti, avšak z tabulky vyplývá, že v roce 2012 bylo pravomocně skončeno 308 případů. V jednom případě není řízení o návrhu otce na svěřeni nezletilé dcery do střídavé péče obou rodičů do dnešního dne pravomocně skončeno, proto nebylo zahrnuto do tabulky. Totéž nastalo i v roce 2013, kdy je pravomocně skončeno do dnešního dne 439 návrhů a jedno řízení o návrhu otce na svěřeni dvou nezletilých dcer do střídavé péče obou rodičů není dosud skončeno.

Další analýzou opatrovnických spisů bylo zjišťováno, jaké je věkové zastoupení nezletilých dětí, jež byly svěřeny do střídavé péče a jaký je jejich věk. Tyto údaje uvádí tabulky č. 9 a 10.

Tabulka 9: Počet dětí ze zkoumaného vzorku podle pohlaví

Pohlaví dítěte	Počet dětí	Podíl v %
Dívka	25	46,30
Chlapec	29	53,70
Σ	54	100,00

Tabulka 10: Počet dětí ze zkoumaného vzorku podle věku

Věková kategorie	Počet dětí	Podíl v %
Do 2 let	2	3,71
Od 3 do 5 let	12	22,22
Od 6 do 14 let	33	61,11
Od 15 do 18 let	7	12,96
Σ	54	100,00

Analýzou opatrovnických spisů bylo zjištěno, že ve zkoumaném období roku 2012 bylo svěřeno celkem 15 nezletilých dětí a v roce 2013 celkem 39 nezletilých dětí do střídavé péče. Celkem bylo svěřeno do tohoto typu péče 54 dětí. Další tabulka pak uvádí, že nejčastější věkovou kategorií, ve které byli nezletilí svěřeni do střídavé péče, byla kategorie od 6 do 14 let, kdy tuto můžeme definovat jako kategorii dětí školního věku. Jednalo se celkem o více než 60% dětí ze zkoumaného vzorku. Nejméně dětí pak bylo svěřeno do střídavé péče ve věku do 2 let a to pouze 2 nezletilé děti.

6.1 Verifikace hypotéz

Následně jsme přistoupili k ověřování stanovených hypotéz.

Hypotéza č. 1:

$1H_A$: Předpokládáme, že četnost návrhů na svěřeni dítěte do výhradní péče jednoho rodiče je vyšší než četnost návrhů na svěřeni dítěte do střídavé péče obou rodičů.

$1H_0$: Předpokládáme, že četnost návrhů na svěřeni dítěte do výhradní péče jednoho rodiče a na svěřeni dítěte do střídavé péče obou rodičů je stejná.

Tabulka 11: Počet návrhů na výhradní a střídavou péči

Druh péče	Pozorovaná četnost P	Očekávaná četnost O	P - O	(P - O) ²	$\frac{(P - O)^2}{O}$
Výhradní péče	703	370	333	110889	299,7
Střídavá péče	37	370	-333	110889	299,7
	Σ 740	Σ 740			Σ 599,4

Z dané tabulky četností vyplývá, že bylo celkem podáno 740 návrhů na svěření dítěte buď do výhradní péče jednoho rodiče, nebo do střídavé péče obou rodičů. Je nutné uvést, že v roce 2012 bylo dále podáno 7 návrhů a v roce 2013 celkem 2 návrhy na svěření dítěte do společné péče obou rodičů.

$$\chi^2 = \sum \frac{(P-O)^2}{O}$$

$$\chi^2 = 599,4$$

$$f = 1$$

$$\chi^2_{0,05} (1) = 3,841$$

Vypočítanou hodnotu χ^2 srovnáme s kritickou hodnotou testového kritéria pro zvolenou hladinu významnosti a příslušný počet stupňů volnosti.

Srovnání vypočítané hodnoty s kritickou hodnotou: $599,4 > 3,841 = \chi^2 > \chi^2_{0,05}$.

Je zřejmé, že vypočítaná hodnota testového kritéria je větší než hodnota kritická, a proto musíme odmítnout nulovou hypotézu $1H_0$, která uvádí, že četnost návrhů na svěření dítěte do výhradní péče jednoho rodiče a na svěření dítěte do střídavé péče obou rodičů je stejná. **Přijímáme tedy hypotézu alternativní $1H_A$, která uvádí, že četnost návrhů na svěření dítěte do výhradní péče jednoho rodiče je vyšší než četnost návrhů na svěření dítěte do střídavé péče obou rodičů, neboť byla prokázána statisticky významná souvislost.**

Hypotéza č. 2:

$2H_A$: Předpokládáme, že četnost návrhů na střídavou péči podaných oběma rodiči je vyšší než četnost návrhů podaných jedním rodičem.

$2H_0$: Předpokládáme, že četnost návrhů na střídavou péči podaných oběma rodiči a jedním rodičem je stejná.

Tabulka 12: Navrhovatel střídavé péče

Navrhovatel	Pozorovaná četnost P	Očekávaná četnost O	P - O	(P - O) ²	$\frac{(P - O)^2}{O}$
Jeden rodič	15	18,5	-3,5	12,25	0,662
Oba rodiče	22	18,5	3,5	12,25	0,662
	Σ 37	Σ 37			Σ 1,324

$$x^2 = \sum \frac{(P-O)^2}{O}$$

$$x^2 = 1,324$$

$$f = 1$$

$$x^2_{0,05} (1) = 3,841$$

Vypočítanou hodnotu x^2 srovnáme s kritickou hodnotou tohoto testového kritéria pro zvolenou hladinu významnosti a příslušný počet stupňů volnosti.

Srovnání vypočítané hodnoty s kritickou hodnotou: $1,324 < 3,841 = x^2 < x^2_{0,05}$.

Je zřejmé, že vypočítaná hodnota testového kritéria je menší než hodnota kritická, a proto odmítáme hypotézu alternativní $2H_A$, která uvádí, že četnost návrhů na střídavou péči podaných oběma rodiči je vyšší než četnost návrhů podaných jedním rodičem. Dle výpočtu **přijímáme hypotézu nulovou $2H_0$** , která uvádí, že **četnost návrhů na střídavou péči podaných oběma rodiči a jedním rodičem je stejná**, neboť nebyla prokázána statisticky významná souvislost.

Hypotéza č. 3:

$3H_A$: Předpokládáme, že počet případů, kdy rodiče v období před podáním návrhu na svěřeni dítěte do střídavé péče přistoupili k její simulaci je vyšší než počet případů, kdy rodiče tuto simulaci nepodstoupili.

$3H_0$: Předpokládáme, že počet případů, kdy rodiče v období před podáním návrhu na svěřeni dítěte do střídavé péče přistoupili k její simulaci i kteří tuto simulaci nepodstoupili, je stejný.

Tabulka 13: Simulace střídavé péče

Rok	Simulace ano	Simulace ne	Σ
2012	8	4	12
2013	17	11	28
Σ	25	15	40

$$x^2 = n \cdot \frac{(ad - bc)^2}{(a + b) \cdot (a + c) \cdot (b + d) \cdot (c + d)}$$

$$x^2 = 0,127$$

$$f = 1$$

$$x^2_{0,05} (1) = 3,841$$

Tuto vypočítanou hodnotu opět srovnáme s kritickou hodnotou testového kritéria pro zvolenou hladinu významnosti a příslušný počet stupňů volnosti.

Srovnání vypočítané hodnoty s kritickou hodnotou: $0,127 < 3,841 = x^2 < x^2_{0,05}$.

Dle výpočtu je zřejmé, že vypočítaná hodnota testového kritéria je menší než hodnota kritická, a proto **přijímáme nulovou hypotézu $3H_0$: počet případů, kdy rodiče v období před podáním návrhu na svěřeni dítěte do střídavé péče přistoupili k její simulaci i kteří tuto simulaci nepodstoupili, je stejný.** Nebyla prokázána statisticky významná souvislost. Odmítáme tedy hypotézu alternativní $3H_A$, která tvrdí, že počet případů,

kdy rodiče v období před podáním návrhu na svěřeni dítěte do střídavé péče přistoupili k její simulaci je vyšší než počet případů, kdy rodiče tuto simulaci nepodstoupili.

Hypotéza č. 4:

$4H_A$: Předpokládáme, že četnost rozhodnutí, kdy bylo dítě svěřeno do střídavé péče, není stejná jako četnost rozhodnutí, kdy bylo dítě svěřeno výhradní péče jednoho rodiče.

$4H_0$: Předpokládáme, že četnost rozhodnutí, kdy bylo dítě svěřeno do střídavé péče a výhradní péče jednoho rodiče je stejná.

Tabulka 14: Rozhodnutí o svěřeni dítěte do péče

Druh péče	Pozorovaná četnost P	Očekávaná četnost O	P - O	(P - O) ²	$\frac{(P - O)^2}{O}$
Střídavá péče	40	343	- 303	91809	267,66
Výhradní péče	646	343	303	91809	267,66
	Σ 686	Σ 686			Σ 535,32

$$x^2 = \sum \frac{(P-O)^2}{O}$$

$$x^2 = 535,32$$

$$f = 1$$

$$x^2_{0,05} (1) = 3,841$$

Tuto vypočítanou hodnotu opět srovnáme s kritickou hodnotou testového kritéria pro zvolenou hladinu významnosti a příslušný počet stupňů volnosti.

Srovnání vypočítané hodnoty s kritickou hodnotou: $535,32 > 3,841 = x^2 > x^2_{0,05}$.

Dle výpočtu odmítáme nulovou hypotézu $4H_0$, která uvádí, že četnost rozhodnutí, kdy bylo dítě svěřeno do střídavé péče i výhradní péče jednoho rodiče je stejná, neboť byla prokázána statisticky významná souvislost. **Přijímáme tedy hypotézu alternativní $4H_A$,**

kteřá tvrdí, že četnost rozhodnutí, kdy bylo dítě svěřeno do střídavé péče, není stejná jako četnost rozhodnutí, kdy bylo dítě svěřeno výhradní péče jednoho rodiče.

Hypotéza č. 5:

5H_A: Předpokládáme, že četnost nařízených střídavých péčí ve sledovaném období není stejný.

5H₀: Předpokládáme, že četnost nařízených střídavých péčí ve sledovaném období je stejný.

Tabulka 15: Četnost nařízených střídavých péčí

Rok	Pozorovaná četnost P	Očekávaná četnost O	P - O	(P - O) ²	$\frac{(P - O)^2}{O}$
2012	12	20	-8	64	3,2
2013	28	20	8	64	3,2
	Σ 40	Σ 40			Σ 6,4

$$x^2 = \sum \frac{(P-O)^2}{O}$$

$$x^2 = 6,4$$

$$f = 1$$

$$x^2_{0,05} (1) = 3,841$$

Tuto vypočítanou hodnotu opět srovnáme s kritickou hodnotou tohoto testového kritéria pro zvolenou hladinu významnosti a příslušný počet stupňů volnosti.

Srovnání vypočítané hodnoty s kritickou hodnotou: $6,4 > 3,841 = x^2 > x^2_{0,05}$.

Je zřejmé, že vypočítaná hodnota testového kritéria x^2 je větší než hodnota kritická, a proto odmítáme nulovou hypotézu 5H₀, která uvádí, že četnost nařízených střídavých péčí ve sledovaném období je stejný, neboť byla prokázána statisticky významná

souvislost. **Přijímáme proto hypotézu alternativní $5H_A$: četnost nařízených střídavých péčí ve sledovaném období není stejný.**

Hypotéza č. 6:

$6H_A$: Předpokládáme, že střídavá péče je častěji aplikována u dětí nad 6 let věku než u dětí do 6 let.

$6H_0$: Předpokládáme, že střídavá péče je aplikována stejně často u dětí nad 6 let věku jako u dětí do 6 let věku.

Tabulka 16: Věk nezletilých dětí

Rok	0 – 6 let	7 – 18 let	Σ
2012	5	10	15
2013	11	28	39
Σ	16	38	54

$$x^2 = n \cdot \frac{(ad - bc)^2}{(a + b) \cdot (a + c) \cdot (b + d) \cdot (c + d)}$$

$$x^2 = 0,054$$

$$f = 1$$

$$x^2_{0,05}(1) = 3,841$$

Tuto vypočítanou hodnotu opět srovnáme s kritickou hodnotou tohoto testového kritéria pro zvolenou hladinu významnosti a příslušný počet stupňů volnosti.

Srovnání vypočítané hodnoty s kritickou hodnotou: $0,054 < 3,841 = x^2 < x^2_{0,05}$.

Dle výpočtu zjišťujeme, že vypočítaná hodnota x^2 je menší než kritická hodnota. Vypočítaná hodnota tedy není statisticky významná, proto **přijímáme nulovou hypotézu $6H_0$** , která uvádí, že **střídavá péče je aplikována stejně často u dětí nad 6 let věku jako u dětí do 6 let věku** a odmítáme hypotézu alternativní $6H_A$, která uvádí, že střídavá péče je častěji aplikována u dětí nad 6 let věku než u dětí do 6 let.

Hypotéza č. 7:

$7H_A$: Předpokládáme, že ve více případech je dítě svěřeno do střídavé péče rodičům bydlícím blízko sebe než rodičům bydlících ve větší dojezdové vzdálenosti od sebe.

$7H_0$: Předpokládáme, že počet případů, kdy je dítě svěřeno do střídavé péče rodičům bydlícím blízko sebe a ve větší dojezdové vzdálenosti od sebe je stejný.

Tabulka 17: Vzdálenost bydlišť rodičů

Rok	Rodiče bydlící blízko sebe	Rodiče bydlící ve větší dojezdové vzdálenosti	Σ
2012	9	3	12
2013	20	8	28
Σ	29	11	40

$$x^2 = n \cdot \frac{(ad - bc)^2}{(a + b) \cdot (a + c) \cdot (b + d) \cdot (c + d)}$$

$$x^2 = 0,054$$

$$f = 1$$

$$x^2_{0,05}(1) = 3,841$$

Námi vypočítanou hodnotu srovnáme opět s kritickou hodnotou tohoto testového kritéria pro zvolenou hladinu významnosti a příslušný počet stupňů volnosti.

Srovnání vypočítané hodnoty s kritickou hodnotou: $0,054 < 3,841 = x^2 < x^2_{0,05}$.

Dle výpočtu zjišťujeme, že vypočítaná hodnota x^2 je menší než kritická hodnota, proto odmítáme hypotézu alternativní $7H_A$, která uvádí, že ve více případech je dítě svěřeno do střídavé péče rodičům bydlícím blízko sebe než rodičům bydlících ve větší dojezdové vzdálenosti od sebe. Přijímáme hypotézu nulovou $7H_0$, která uvádí, že počet případů, kdy je dítě svěřeno do střídavé péče rodičům bydlícím blízko sebe a ve větší

dojezdové vzdálenosti od sebe je stejný, neboť nebyla prokázána statisticky významná souvislost.

Hypotéza č. 8:

$8H_A$: Předpokládáme, že při nařízení střídavé péče se v praxi aplikuje nejčastěji týdenní interval střídání dítěte než jiný interval střídání.

$8H_0$: Předpokládáme, že střídavá péče s týdenním intervalem je stejně častá jako střídavá péče s jiným intervalem.

Tabulka 18: Interval střídavé péče

Rok	Týdenní interval	Jiný interval	Σ
2012	11	1	12
2013	21	7	28
Σ	32	8	40

Jiným intervalem střídavé péče se v tomto případě rozumí 4x interval střídání po 14 dnech, 1x interval střídání dítěte po 1 týdnu u otce a 2 týdnů u matky, 1x měsíční interval, 1x interval střídání 9 dní u matky a 6 dní u otce a 1x si rodiče děti střídali ob jeden den.

$$x^2 = n \cdot \frac{(ad - bc)^2}{(a + b) \cdot (a + c) \cdot (b + d) \cdot (c + d)}$$

$$x^2 = 1,458$$

$$f = 1$$

$$x^2_{0,05}(1) = 3,841$$

Vypočítanou hodnotu srovnáme s kritickou hodnotou testového kritéria pro zvolenou hladinu významnosti a příslušný počet stupňů volnosti.

Srovnání vypočítané hodnoty s kritickou hodnotou: $1,458 < 3,841 = x^2 < x^2_{0,05}$.

Dle výpočtu **přijímáme nulovou hypotézu H_0** , která uvádí, že **střídavá péče s týdenním intervalem je stejně častá jako střídavá péče s jiným intervalem**, neboť nebyla prokázána statisticky významná souvislost. Odmítáme proto hypotézu alternativní H_A , že při nařízení střídavé péče se v praxi aplikuje nejčastěji týdenní interval střídání dítěte než jiný interval střídání.

7 SHRNUÍ A INTERPRETACE VÝSLEDKŮ VÝZKUMU

Hlavním záměrem práce bylo zmapovat okolnosti ovlivňující rozhodování soudu o nařízení střídacvé péče nezletilým dětem. Souhrn podkladů, ze kterých soud při svém rozhodování vychází, je obsažen v soudních spisech, ze kterých jsme při našem výzkumu vycházeli i my. Těžištěm našeho zkoumání se stala analýza vzorku soudních spisů ve věcech, v nichž došlo v roce 2012 a 2013 ke svěření dítěte či dětí do střídacvé péče obou rodičů.

Z námi zkoumaných spisů bylo zjištěno, že v roce 2012 bylo podáno celkem 309 návrhů na úpravu rodičovské odpovědnosti k nezletilému dítěti či dětem. V roce 2013 se pak jednalo o 440 návrhů. Celkem za tyto dva roky bylo podáno návrhů na úpravu poměrů 749. Nejčastějším navrhovatelem byly matky, a to celkem v 414 případech. Nejméně návrhů pak podali otcové, a to celkem 82. Návrhů, jež podali oba rodiče, pak bylo 253.

Z analýzy dokumentů vyplývá, že jednoznačně převažuje úprava poměrů nezletilých dětí svěřením do péče jednoho rodiče, a to matky v 581 případech, tedy z procentuálního náhledu v 77,6%. Svěřením do péče otce pak z tohoto náhledu činilo jen 4,8%. Námi zkoumaná střídacvá péče pak byla nařízena v 40 případech, což představuje 4,9% rozhodnutí ve zkoumaném období. Můžeme konstatovat, že výsledky analýzy zkoumaného vzorku víceméně kopírují celorepubliková statistická data, tedy přetrvávající dominanci svěřování dětí do výchovy matek a pětiprocentní podíl střídacvé péče na celkovém objemu soudních rozhodnutí této kategorie.

Z celkem 749 zahájených řízení pak v rámci zkoumaného období roku 2012 a 2013 nebyla do dnešního dne pravomocně skončena dvě řízení.

Je patrné, že byla častěji schválena dohoda rodičů ohledně úpravy poměrů k nezletilým dětem. V roce 2012 byla dohoda uzavřena v 226 případech a v roce 2013 pak v 339 případech, což z celkového počtu 747 rozhodnutých návrhů za tyto dva roky představuje 75,6% schválených dohod mezi rodiči proti 24,4% meritorních rozhodnutí soudu.

Pro výzkum byly stanoveny dva dílčí cíle: Zjistit, jaké determinanty podporují či limitují nařízení střídacvé péče a dále kategorizovat návrhy na svěřením dítěte do střídacvé péče podle osoby navrhovatele a případně porovnat zkoumaný vzorek případů se statistickými údaji

citovanými v teoretické části. Na základě těchto cílů pak bylo stanoveno několik statistických hypotéz.

Z výzkumu vyplynulo, že ve zkoumaném období bylo nařízeno v roce 2012 celkem 12 střídavých péčí a v roce 2013 celkem 28 střídavých péčí. Tento druh péče byl pak nařízen u 54 nezletilých dětí, konkrétně u 25 dívek a 29 chlapců. Nejobsáhlejší věkovou kategorií dětí, které byly svěřeny do střídavé péče, byla kategorie v rozmezí od 6 do 14 let, celkem 33 nezletilých. Jenom dvě děti, kterým byla nařízena střídavá péče, byly ve věku do 2 let.

Ověřováním statistických hypotéz bylo prokázáno, že **četnost návrhů na svěřeni dítěte do výhradní péče jednoho rodiče je vyšší než četnost návrhů na svěřeni dítěte do střídavé péče obou rodičů**. Návrh na svěřeni dítěte do střídavé péče zůstává dispozičním úkonem rodičů. Úkonem, který ovšem není preferován před tradiční zažitou formou, tedy dominantní výchovnou rolí jednoho z rodičů. Ač se střídavá péče může jevit na první pohled jako přirozenější výchovné prostředí pro dítě, minoritní zastoupení návrhů na nařízení střídavé péče naznačuje odlišný pohled navrhovatelů. Důvody mohou být různé, ať už obavy z obtížnější organizace výchovy dítěte, neochota jednoho z rodičů převzít větší samostatný prostor pro péči o dítě, nebo třeba vyšší nároky na komunikaci a spolupráci bývalých partnerů.

Dále bylo zjištěno, že **četnost návrhů na samotnou střídavou péči podaných oběma rodiči či jedním rodičem je stejná**. Střídavá péče podle výsledků výzkumu překvapivě není analogickým vyústěním konsensu rodičů. Návrhy nelze většinou považovat za výsledky dohod společně předkládaných soudu k pouhému schválení jednotné vůle obou rodičů.

Dále bylo vyzkoumáno, že **počet případů, kdy rodiče v období před podáním návrhu na svěřeni dítěte do střídavé péče přistoupili k její simulaci, i kteří tuto simulaci nepodstoupili je stejný**. Nepodařilo se tedy prokázat výraznější vliv předběžného mimosoudního uspořádání rodinných vztahů směrem k výsledku požadovaného rozhodnutí. Rodičům dítěte samozřejmě nelze upírat právo otestovat si střídavou péči před právním posouzením soudem, nicméně námi provedený výzkum napovídá, že soud simulaci střídavé výchovy nepřijímá jako jednoznačný a stěžejní aspekt pro vyhovění návrhu.

Četnost vydaných rozhodnutí soudu, kdy bylo dítě svěřeno do střídavé péče, není stejná jako četnost rozhodnutí, kdy bylo dítě svěřeno do výhradní péče jednoho rodiče. Celková četnost rozhodnutí o svěřeni dítěte do výhradní péče činila 646 a do péče střídavé jen 40 pravomocných rozhodnutí soudu. Nařízení střídavé péče tedy zaujímá v rozhodovací praxi soudu pozici výrazně menšinových rozhodnutí. Ve zkoumaném vzorku se jednalo o pouhý 5,8% podíl. V celkovém objemu pravomocně dořešené agendy jednoznačně dominuje schválení výhradní péče jednoho rodiče.

Dále bylo analýzou zjištěno, že **četnost nařízených střídavých péčí ve sledovaném období není stejný.** Analýzou soudní agendy byl zjištěn výrazný nárůst rozhodnutí, kterými došlo ke schválení střídavé péče. Více než dvojnásobný počet těchto případů v roce 2013 oproti roku předchozímu poukazuje na zvýšený zájem rodičů o střídavou péči o dítě. V roce 2012 bylo nařízeno 12 a v roce 2013 celkem 28 střídavých péčí nezletilým dětem. Výsledek zkoumání nepovažujeme za ojedinělý výkyv, nýbrž ukazatel zvýšeného zájmu o tento typ výchovy.

Dále bylo vyzkoumáno, že **střídavá péče je aplikována stejně často u dětí nad 6 let věku jako u dětí do 6 let věku.** Nebylo tedy prokázáno, že by věk dítěte spadal mezi faktory rozhodné pro nařízení střídavé péče. Pro ověření či vyvrácení hypotézy jsme záměrně vybrali věkovou hranici spojenou s nástupem dítěte do školního zařízení. Již proto, že s nástupem povinné školní docházky dochází k proměně denního režimu dítěte i jeho volnočasových aktivit.

Také **počet případů, kdy je dítě svěřeno do střídavé péče rodičům bydlícím blízko sebe a ve větší dojezdové vzdálenosti od sebe, je stejný.** Stanovená hypotéza měla ve svém důsledku prověřit skutečnost, jaký důraz klade soud na okolnosti omezující komfort dítěte a kladoucí vyšší nároky na realizaci střídavé péče – v tomto případě dojezdovou vzdálenost mezi rodiči. V rámci provedeného výzkumu nebylo zjištěno, že by tento faktor diskriminoval rodiče usilující o nařízení střídavé péče z pohledu vzájemné polohy odděleného bydliště.

Analýzou spisů bylo také zjištěno, že **střídavá péče s týdenním intervalem je stejně častá jako střídavá péče s jiným intervalem.** Výsledky výzkumu u této hypotézy poukazují na fakt, že časová frekvence pro střídavou péči je značně variabilní a nepodléhá předpokládanému týdennímu intervalu, který je v praxi realizován nejčastěji. Soud se při rozhodování o střídavé péči nepřiklání k jednomu ustálenému modelu a ponechává

časové rozmezí, v němž má dítě pobývat střídavě v obou domácnostech, víceméně na dohodě rodičů.

V rámci shrnutí výsledků výzkumu je nutno uvést, že v některých případech nebylo možné odmítnout nulovou hypotézu, ale není určeno, že platí. Výzkumný vzorek je poměrně malý, a proto, pokud by byl výzkum obsáhlejší, například pokud by se jednalo o výzkum opatrovnických spisů všech okresních soudů v naší republice, pak by konečný výsledek mohl být jiný.

Závěrem můžeme konstatovat, že výsledná data v mnoha směrech potvrzují údaje předkládané v teoretické části naší práce. Institut střídavé péče prokazatelně zaujímá post minoritně využívaného řešení výchovného prostředí dítěte s podílem srovnatelným s celorepublikovým průměrem. Procentuálně zde nebyla zaznamenána odchylka odkazující k možnému nárůstu či poklesu návrhů na svěření dítěte do střídavé péče. Ve zkoumaném vzorku rovněž můžeme pozorovat přetrvávající dominanci případů svěření dítěte do výhradní péče jednoho rodiče.

Stejně tak bylo potvrzeno, že soudy dítě nejčastěji svěřují do péče matek, které jsou současně nejčastějšími navrhovateli. V tomto ohledu se domníváme, že důvodem není konzervativnost nebo dokonce rigidita české justice, nýbrž chování populace, v níž jsou hlouběji zakořeněny dlouhodobě zažité trendy, případně obavy z netradičního a organizačně složitějšího řešení výchovy dítěte. Díky tomu Česká republika oproti některým jiným zemím při aplikaci střídavé péče výrazně zaostává.

Analýzou soudních spisů naopak nebyly dohledány jednoznačně pojmenované a jasně definované negativní aspekty, pro které opatrovnický soud zamítl návrh na svěření dítěte do střídavé péče. Byť teorie poměrně jasně pojmenovává nevýhody tohoto typu péče a předkládá nám jejich výčty, podle výsledků výzkumu soud pro žádný z vybraných prvků nestaví nepřekonatelné překážky a výchovné prostředí hodnotí v mnohem širším kontextu.

7.1 Vymezení limitů výzkumu

Jsme si vědomi, že tato práce má jisté limity. V rámci našeho výzkumu byly zkoumány pouze základní determinanty, kterými byly - věk nezletilého dítěte, vzdálenost bydlišť obou rodičů, jimž je dítě svěřeno do střídavé péče, simulace střídavé péče před podáním samotného návrhu k soudu či interval střídavé péče.

V rámci střídavé péče by se daly zkoumat desítky determinantů jako třeba stálost výchovného prostředí, tedy zda došlo po pravomocném rozhodnutí o svěření dítěte

do střídavé péče ke změně výchovného prostředí. Nebo zda muselo dítě měnit předškolní či školní zařízení v rámci nařízené střídavé péče. Anebo zda tento typ výchovy byl přáním nezletilého dítěte a na jeho popud následně rodič podal návrh na jeho svěření do střídavé péče.

Analýza spisu logicky předpokládá práci s úředním dokumentem a nemůže nahradit praktické poznatky, pro které by se otevíral větší prostor například využitím metody pozorování či rozhovorů s rodiči. Prvek objektivity zde zákonitě ustupuje autenticitě, což však odpovídá charakteru výzkumné metody účelově zvolené pro tuto diplomovou práci.

Ohledně střídavé péče by se dalo zpracovat několik navazujících studií, které by mohly být zaměřeny např. na děti, které jsou svěřeny do tohoto typu výchovy. Metodou výzkumu by byl rozhovor s těmito dětmi, jelikož by zde byla výhoda navázání osobního kontaktu, který by umožňoval hlubší proniknutí do jejich postojů ke střídavé péči, jak ji vnímají, jaké na ni mají názory, co jim vyhovuje nebo naopak na tomto typu péče nevyhovuje. Otevírá se zde i prostor pro studii, která by obsahově zmapovala další etapu, tedy samotnou realizaci střídavé péče, stabilitu přijatého řešení, dohledání a pojmenování případných úskalí a problémů. V tomto směru se nabízí výzkum ve formě rozhovorů s oběma rodiči, případně další analýza spisů, v nichž rodiče zažádali o opětovnou revizi soudního rozhodnutí z důvodu nefunkčnosti střídavé péče.

8 DOPORUČENÍ PRO PRAXI

Forma výchovy dítěte ve střídavé péči přetrvává jako pojmově známý institut, cesta k jeho dosažení a fungující aplikaci však může rodiče dítěte postavit před velké množství otázek a překážek. Zmíněné bariéry mohou být zapříčiněny především nedostatkem informací a z nich plynoucí nepřipraveností na přijetí tohoto výchovného řešení.

Mnozí absolventi studia sociální pedagogiky nacházejí uplatnění v profesích, ve kterých je znalost zvoleného tématu absolventské práce součástí jejich odborné agendy. Pracovníci orgánu sociálně-právní ochrany dětí přímo zpracovávají stěžejní podklady pro rozhodnutí soudu, v dalších institucích lze poznatky o střídavé péči využít při poradenské a konzultační činnosti, a to zejména přesným vyhodnocením všech aspektů jako ukazatelů vhodnosti střídavé péče jako zvoleného výchovného opatření.

Mají-li instituce působící v sociální oblasti poskytnout klientům, v našem případě rodičům, a zainteresovaným subjektům kvalitní poradenství, správně informovat o úskalích a předpokladech pro tento typ péče o dítě, měly by být se soudním řízením co nejlépe obeznámeny.

Po zkušenostech z praxe by měla být vyvíjena větší snaha k informovanosti rodičů o možných dopadech tohoto druhu péče na jejich nezletilé dítě. Soudy by měly pečlivě zkoumat dosavadní přístup rodičů k výchově jejich nezletilého dítěte, aby bylo zamezeno návrhům rodičů, kteří tak činí pouze ze msty či nenávisti k druhému rodiči.

ZÁVĚR

Cílem této práce bylo zmapovat okolnosti ovlivňující rozhodování soudu o nařízení střídavé péče nezletilým dětem. Spisový materiál opatrovnického oddělení zlínského soudu se ukázal jako vhodný prostředek k realizaci výzkumu, když tato organizační složka v soudním systému zlínského kraje logicky disponuje nejrozsáhlejším a tudíž nejširším spektrem projednávaných případů.

Poznatky získané ze soudních spisů jsou ve své podstatě unikátním studijním prvkem, jelikož platná legislativa, již s ohledem na ochranu citlivých dat účastníků soudního řízení, umožňuje do spisu nahlédnout jen úzkému okruhu dotčených subjektů. Tyto materiály však na druhé straně poskytují velmi detailní a poměrně komplexní přehled o rodinném prostředí dítěte, kterému byla nařízena střídavá péče. Díky tomu bylo možné v rámci této práce zjistit, jaká je situace při rozhodování soudu o tomto druhu výchovy.

V teoretické části jsme vymezili základní pojmy, týkající se rodiny, manželství a rodičovské odpovědnosti. Poté jsme se zaměřili na samotnou střídavou péči. Byly popsány předpoklady pro realizaci tohoto typu péče, její výhody a limity. Uvedli jsme také, jak je střídavá péče realizována v zahraničí.

V praktické části jsme získali údaje z analýzy dokumentů za období let 2012 a 2013, které jsme zpracovali a dostali odpovědi na námi stanovené dílčí cíle a následné hypotézy.

Přínos této diplomové práce spočívá ve zmapování střídavé péče v soudní praxi. Informuje o hlavních determinantech, které jsou zkoumány v rámci jejího nařízení. Výchovu dítěte ve střídavé péči soud schvaluje jako náhradní řešení, které je třeba přijmout z důvodu rozvratu partnerského soužití rodičů. Dítě v jistém smyslu ztrácí výhody úplného rodinného svazku a musí přijmout alternativu. Zkoumání popsaného alternativního výchovného procesu úzce souvisí se studiem sociální pedagogiky. Poznatky ze zmíněného aplikovaného odvětví pedagogiky nám mohou pomoci objasnit, zda je nabízená alternativa pro dítě přínosem či zda by bylo vhodnější volit odlišnou variantu.

Tento institut je stále předmětem rozsáhlých diskusí. Nejenže na střídavou péči panují různé názory, ale i terminologie v oblasti tohoto typu péče je nejasná a nekompatibilní s evropskými či světovými právními úpravami. Potenciál tohoto typu porozvodové péče je obrovský jak pro rodiče, tak pro samotné nezletilé dítě. Pod tlakem společenských předsudků je dnes střídavá péče zarputile odmítána, zatímco výlučná péče jednoho rodiče

zůstává z důvodu zažité praxe upřednostňována. Za největší klad střídavé péče můžeme považovat zachování práva dítěte na oba rodiče, protože co víc je v zájmu dítěte než život s oběma rodiči. I přes mnohá rizika a možné nesnáze má střídavé péče o dítě po rozvodu rodičů význam. V zásadních ohledech jde o spravedlivé řešení. Vyžaduje však především notnou přípravu rodičů i jejich potomka.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

- [1] BAKALÁŘ, E., D. NOVÁK a R. A. WARSHAK, 2008. *Slyšení nezletilého dítěte před opatrovnickým soudem (Tři studie problému)*. Praha: TRITON, 39 s. ISBN 978-80-7387-119-2.
- [2] HRUŠÁKOVÁ, Milana, 2001. *Rozvod a paragrafy*. Praha: Computer Press, 76 s. ISBN 80-7226-477-X.
- [3] DVOŘÁKOVÁ ZÁVODSKÁ, Jana, 2002. *Manželství a rozvody: praktický návod jak problémy řešit a jak jim předcházet*. Praha: Linde, 104 s. ISBN 80-86131-34-3.
- [4] GAVORA, Peter, 2010. *Úvod do pedagogického výzkumu*. Vyd. 2. Brno: Paido, 261 s. ISBN 978-80-7315-185-0.
- [5] CHRÁSKA, Miroslav, 2007. *Metody pedagogického výzkumu: základy kvantitativního výzkumu*. Praha: Grada, 265 s. ISBN 978-80-247-1369-4.
- [6] CHRÁSKA, Miroslav a Ilona KOČVAROVÁ, 2014. *Kvantitativní design v pedagogických výzkumech začínajících akademických pracovníků*. 1. vyd. Zlín: Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně, Fakulta humanitních studií, 108 s. ISBN 978-80-7454-420-0.
- [7] JENSEN, An-Magritt a Lorna MCKEE, 2003. *Children and the changing family: between transformation and negotiation*. New York: RoutledgeFalmer, 176 s. ISBN 9780415277747.
- [8] MATĚJČEK, Zdeněk, 1994. *O rodině vlastní, nevlastní a náhradní*. Praha: Portál, 100 s. ISBN 80-85282-83-6.
- [9] MOTEJL, Otakar et al., 2007. *Rodina a dítě*. Brno: Kancelář veřejného ochránce práv, 215 s. Stanoviska: sborník stanovisek veřejného ochránce práv. ISBN 978-80-254-1750-8.
- [10] MOŽNÝ, Ivo, 2006. *Rodina a společnost*. Praha: Sociologické nakladatelství, 312 s. ISBN 80-86429-58-X.
- [11] NOVÁK, Tomáš, 2000. *Rodičovské judo: dítě během rozvodového řízení*. Praha: Grada, 92 s. ISBN 80-247-000-2-6.
- [12] NOVÁK, Tomáš, 2012. *Péče o dítě po rozvodu a její úskalí*. Praha: Grada, 144 s. ISBN 978-80-247-4110-9.

- [13] NOVÁK, Tomáš, 2013. *Střídavá péče o dítě: zájem dítěte především*. Praha: Portál, 168 s. ISBN 978-80-262-0342-1.
- [14] PLAŇAVA, Ivo, 2000. *Manželství a rodiny*. Brno: Doplněk, 296 s. ISBN 80-7239-039-2.
- [15] PLECITÝ, Vladimír et al., 2009. *Základy rodinného práva*. Plzeň: Aleš Čeněk, 140 s. ISBN 978-80-7380-139-7.
- [16] REICHEL, Jiří, 2009. *Kapitoly metodologie sociálních výzkumů*. Praha: Grada, 192 s. ISBN 978-80-247-3006-6.
- [17] SMUTKOVÁ, Lucie, 2007. *Sociální práce s rodinou*. Hradec Králové: Gaudeamus, 108 s. ISBN 978-80-7041-069-1.
- [18] SOBOTKOVÁ, Irena, 2001. *Psychologie rodiny*. Praha: Portál, 176 s. ISBN 80-7178-559-8.
- [19] STAVINHOVÁ, Jaruška, 1998. *Občanské právo procesní: řízení nalézací*. Brno: Doplněk, 242 s. ISBN 80-7239-001-5.
- [20] ŠPAŇHELOVÁ, Ilona, 2010. *Dítě a rozvod rodičů*. Praha: Grada, 184 s. ISBN 978-80-247-3181-0.
- [21] VESELÁ, Renata et al., 2003. *Rodina a rodinné právo: Historie, současnost a perspektivy*. Praha: EUROLEX BOHEMIA, 261 s. ISBN 80-86432-48-3.
- [22] WARSHAK, Richard A., 1996. *Revoluce v porozvodové péči o děti*. Překlad Eduard Bakalář. Praha: Portál, 240 s. ISBN 80-7178-089-8.
- [23] ZLÁMALOVÁ, Ilona. *Střídavá výchova v rámci úpravy rodičovské zodpovědnosti na dobu po rozvodu manželství: bakalářská práce*. Zlín: Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně, Fakulta humanitních studií, 2012. 57 l., 2 l. příloh. Vedoucí bakalářské práce Eva Machů.

SEZNAM POUŽITÝCH INTERNETOVÝCH ZDROJŮ

- [24] BAUSERMAN, Robert. Child Adjustment in Joint-Custody Versus Sole-Custody Arrangements: A Meta-Analytic Review. *Journal of Family Psychology* [online]. 2002, vol. 16, č. 1, s. 91-102 [cit. 2015-04-10]. DOI: 10.1037//0893-3200.16.1.91.
- [25] Ceskatelevize. *Střídavá péče: Ve Skandinávii je prioritou, v Česku výjimkou* [online]. 2014, 18.1.2014 [cit. 2015-01-30]. Dostupné

- z: <http://www.ceskatelevize.cz/ct24/domaci/258862-stridava-pece-ve-skandinavii-je-prioritou-v-cesku-vyjimkou/>.
- [26] ČESKO. MINISTERSTVO SPRAVEDLNOSTI. *Ročenky MSp.* [online]. [cit. 2015-02-10]. Dostupné z: <http://portal.justice.cz/Justice2/ms/ms.aspx?o=23&j=33&k=3397&d=47145>.
- [27] HUFOVÁ, Adéla. *Střídavá péče v judikatuře Ústavního soudu*. Beck-online [online]. 2009 - 2015, č. 21 [cit. 2015-02-13]. Dostupné z: <https://www.beck-online.cz/bo/document-view.seam?documentId=nrptembrgjpax4s7giyv643uojptonbz&groupIndex=0&rowIndex=0>.
- [28] Jedendomov. *Střídavá péče očima těch, kterých se to nejvíc týká*. [online]. 2011 [cit. 2015-01-30]. Dostupné z: <http://www.jedendomov.cz/uvod/68-stridava-pece-ocima-deti>.
- [29] Jedendomov. *Střídavá péče v dalších zemích*. [online]. 2011 [cit. 2015-01-30]. Dostupné z: <http://www.jedendomov.cz/stridava-pece-ve-svete/65-ostatni-zeme-a-stridava-pece>.
- [30] JELÍNKOVÁ, Tereza a Markéta HAVLASOVÁ. *Rozhodovací praxe střídavé výchovy při vzdálenosti bydliště* [online]. 20.11.2013 [cit. 2015-01-30]. Dostupné z: <http://www.epravo.cz/top/clanky/rozhodovaci-praxe-stridave-vychovy-pri-vzdalenosti-bydlist-92820.html>.
- [31] *Kdejsitato* [online]. 2014 [cit. 2015-01-28]. Dostupné z: <http://www.kdejsitato.cz/rodina/dusledky-vylucne-pece-jednoho-rodice/syndrom-zavrzeneho-rodice.html>.
- [32] KLIMEŠ, Jeroným. *Střídavá výchova a styk s dítětem po rozchodu* [online]. 2009 [cit. 2015-01-30]. Dostupné z: http://klimes.mysteria.cz/clanky/psychologie/stridava_vychova.pdf.
- [33] Novinky. *Novinky* [online]. 2014, 13.5.2014 [cit. 2015-01-30]. Dostupné z: <http://www.novinky.cz/zena/deti/335450-stridave-peci-lidstvo-jeste-nedorostlo.html>.
- [34] *Padesatprocent* [online]. 2009 [cit. 2015-01-28]. Dostupné z: <http://padesatprocent.cz/cz/zpravodajstvi/stridava-pece-situace-v-cr>.

- [35] SERBUS, Lukáš. *Výkon rodičovské odpovědnosti po rozvodu manželství svěřením do střídavé péče* [online]. 5.11.2014 [cit. 2015-01-30]. Dostupné z: <http://www.epravo.cz/top/clanky/vykon-rodicovske-odpovednosti-po-rozvodu-manzelstvi-sverenim-do-stridave-pace-95758.html?mail>.
- [36] Zkušenosti z Evropy. In: *Childrenofeuropa* [online]. 2008 [cit. 2015-02-11]. Dostupné z: <http://www.childrenofeuropa.cz/stridava-pace-ve-svete/>.

SEZNAM POUŽITÝCH PRÁVNÍCH PŘEDPISŮ

- [37] ČESKO. Zákon č. 89 ze dne 3. února 2012, občanský zákoník. In: *Sbírka zákonů České republiky*. 2012, částka 33, s. 1099. Dostupný také z: http://aplikace.mvcr.cz/sbirka-zakonu/SearchResult.aspx?q=89/2012&typeLaw=zakon&what=Cislo_zakona_smlouvy.
- [38] ČESKO. Zákon č. 89 ze dne 3. února 2012, občanský zákoník. In: *Sbírka zákonů České republiky*. 2012, částka 33, s. 1125. Dostupný také z: http://aplikace.mvcr.cz/sbirka-zakonu/SearchResult.aspx?q=89/2012&typeLaw=zakon&what=Cislo_zakona_smlouvy.
- [39] ČESKO. Zákon č. 89 ze dne 3. února 2012, občanský zákoník. In: *Sbírka zákonů České republiky*. 2012, částka 33, s. 1130. Dostupný také z: http://aplikace.mvcr.cz/sbirka-zakonu/SearchResult.aspx?q=89/2012&typeLaw=zakon&what=Cislo_zakona_smlouvy.
- [40] Nález Ústavního soudu ČR ze dne 23.2.2010, sp. zn. III. ÚS 1206/09.
- [41] Nález Ústavního soudu ČR ze dne 26.5.2014, sp. zn. I. ÚS 2482/13.

SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK

apod.	a tak podobně
atd.	a tak dále
atp.	a tak podobně
č.	číslo
ČR	Česká republika
ISAS	Informační systém agendy soudu
JČ	Jihočeský kraj
JM	Jihomoravský kraj
MPSV	Ministerstvo práce a sociálních věcí
např.	například
OSPOD	Orgán sociálně-právní ochrany dětí
popř.	popřípadě
resp.	respektive
s.	strana
Sb.	Sbírka
SČ	Severočeský kraj
SM	Severomoravský kraj
StČ	Středočeský kraj
tj.	to jest
tzv.	takzvaně
ÚS	Ústavní soud
VČ	Východočeský kraj
ZČ	Západočeský kraj
%	procento

SEZNAM TABULEK

Tabulka 1: Přehled pravomocných rozhodnutí soudů o výchově.....	42
Tabulka 2: Přehled pravomocných rozhodnutí soudů o výchově – pro případ rozvodu	43
Tabulka 3: Počet podaných návrhů celkem	53
Tabulka 4: Počet podaných návrhů dle navrhovatele	54
Tabulka 5: Rozdělení podle typu úpravy poměrů.....	54
Tabulka 6: Rozdělení sourozenců podle typu úpravy poměrů	55
Tabulka 7: Jiná rozhodnutí soudu	56
Tabulka 8: Rozdělení podle způsobu úpravy poměrů	58
Tabulka 9: Počet dětí ze zkoumaného vzorku podle pohlaví	58
Tabulka 10: Počet dětí ze zkoumaného vzorku podle věku.....	59
Tabulka 11: Počet návrhů na výhradní a střídavou péči	60
Tabulka 12: Navrhovatel střídavé péče	61
Tabulka 13: Simulace střídavé péče	62
Tabulka 14: Rozhodnutí o svěřeni dítěte do péče.....	63
Tabulka 15: Četnost nařízených střídavých péčí	64
Tabulka 16: Věk nezletilých dětí	65
Tabulka 17: Vzdálenost bydlíšť rodičů.....	66
Tabulka 18: Interval střídavé péče.....	67